

सं महानगरपालिका
काठमाडौं महानगरपालिका

स्थानीय पाठ्यक्रमया लिधंसाय् नेपालभाषाया सफू

सं देय् म्हीके

(येँ देय् म्हीके)

द तगिं
कक्षा

सं महानगरपालिका
काठमाडौं महानगरपालिका

श्री महानगरपालिका

काठमाडौं महानगरपालिका

स्थानीय पाठ्यक्रमया लिधंसाय् नेपालभाषाया सफू

श्री देय् श्री गीत

(येँ देय् म्हसीके)

तगिं (कक्षा)

पिकाक (प्रकाशक)

येँ महानगरपालिका

काठमाडौं महानगरपालिका

स्थानीय पाठ्यक्रमया लिधंसाय्
नेपालभाषाया सफू

यँ देय् म्हासीके

(यँ देय् म्हासीके)

तगिं ८/कक्षा ८

सर्वाधिकार :

यँ महानगरपालिका

काठमाडौं महानगरपालिका

न्हापांगु पिथना (प्रथम प्रकाशन) :

ने.सं. ११४१ (वि.सं. २०७७)

परिमार्जित पिथना (परिमार्जित प्रकाशन) :

ने.सं. ११४६ (वि.सं. २०८२)

पिकाक :

यँ महानगरपालिका

काठमाडौं महानगरपालिका

©

यँ महानगरपालिका शिक्षा विभागया लिखित स्वीकृति बिना ब्यापारिक प्रयोजनया निंतिं थुगु सफूया पूरा वा आंशिक भाग प्रकाशन यायेत, हीका: प्रकाशन यायेत, छुं नं विद्युतीय साधन वा मेगु प्रविधिं रेकर्ड यायेगु वा प्रतिलिपि पिकायेगु ज्या याये दइ मखु ।

Yen Dey Mhasike – A text book of Nepal Bhasa for class 8 based on local curriculum.

Published and implemented by Kathmandu Metropolitan City.

जिमिगु धापू

येँ देय् न्यंकंया ब्वनेकुथिइ शैक्षिक दँ ११४० (वि.सं. २०७७) निसें आधारभूत तह (तगिं छगूनिसें च्यागूतक) येँ देय्या म्हसीका बीगु स्थानीय पाठ्यक्रम नेपालभाषाया माध्यमं ब्वकेगु नीतिगत निर्णय येँ महानगरपालिकां याये धुंकूगु दु । नेपाःया संविधानया भाग ३ मौलिक हक अन्तर्गत धारा ३२ या उपधारा (२) व (३) य् देय् या हरेक स्थानीय तहपाखें थःगु मातहतय् लाःगु सामुदायिक व संस्थागत ब्वनेकुथिइ स्थानीय पाठ्यक्रम कथं थःपिसं हे छगू विषय ब्वके फइगु व्यवस्था यानातः कथं येँ महानगरपालिकां थ्व खँ क्वःछ्यूगु खः । थ्वया लिधंसाय् ब्वनामिपिन्त थःगु येँ देय् दुने व पिने नापं स्थानीय तहया थीथी विषययाबारे दुग्यंक ज्ञान बीगु उद्देश्य थ्व पाठ्यक्रमं काःगु दु । थ्वहे भवलय् हरेक न्यादँय् ई कथं पाठ्यक्रम परिमार्जन यायेमाःगु नियम कथं परिमार्जित पाठ्यक्रमया आधारय् थ्व पाठ्यसफू दयेकाः पिथंगु खः ।

थुकी येँ देय्या नखःचखः, वेशभूषा, संस्कार, सम्पदा, भाषा, सीप, कला कौशल व व्यवसाय, नैतिक शिक्षा, भौगोलिक स्वरूप व प्राकृतिक स्वरूप, स्वास्थ्य शारीरिक शिक्षा व कासा, व्यक्ति म्हसीका, लिपि नं यानाः मुक्कं भिगू विषय दुथ्याकातःगु दु । थज्याःगु थीथी विषय ब्वनामिपिसं अध्ययन यानाः उकिया महत्व, उपयोगिता नापं व्यावहारिकताबारे थुइकाः पुस्तान्तरणया नितिं संरक्षण व सम्बर्द्धन याये फइ ।

येँ देय् ऐतिहासिककालनिसें मूलतः नेवाः भाय् ल्हाइपिनिगु वस्ती जुया वयाच्वंगु व थ्व नगरया म्हसीका विइबलय् नेवाः भाय् हे यक्व छ्यलाबुला जुइगुलिं पाठ्यसफूया अध्यापन स्थानीय नेपालभाषां जुल धाःसा महानगरयात अझ सतिक थुइके अःपुइगुया नापनापं स्थानीय भाषाया संरक्षण व सम्बर्द्धन यायेगु स्थानीय तहया संवैधानिक व कानुनी अभिभारा नं पूवनी । थुकथंया अध्ययनपाखें विद्यार्थीतय्त थःगु देय् व थः जःखःया लः, फय्, चा म्हसीके बियाः कन्हय् देय्यात माःगु सक्षम जनशक्ति उत्पादन याये फइ धइगु भलसा कयागु दु । थ्व सफू दुने सम्बन्धित विषयवस्तु, न्ह्यसःलिसः, खँग्वः धुकू, याज्या नापं परियोजना ज्या दुथ्याःगुलिं ब्वनामिपिसं अःपुक हे रचनात्मक ज्या याये फइ । अथे हे स्यनामिपिनि नितिं क्रियाकलाप नं बियातःगु दु ।

सफू थ्व रूपय् पिथनेत थःगु ग्यसुलाःगु सुभावा बियादीम्ह येँ महानगर कार्यवाहक प्रमुख **सुनिता डंगोल** जुयात सुभाय् देछासे थ्व सफू पिथनेया नितिं ग्वाहालि यानादीपिं येँ महानगरपालिका शिक्षा तथा स्वास्थ्य समिति नापं नेपालभाषा पाठ्यक्रम तथा सफू परिमार्जन समितिया कजि **चिनीकाजि महर्जन**, छयाञ्जे भाजु **नेत्रनारायण पौडेल**, प्रमुख प्राविधिक सल्लाहकार नापं च्वमि **बरुणप्रसाद बैद्य** व परिमार्जन यानादीम्ह **सुरेश किरण मानन्धर** व थ्व ज्याय् ग्वाहालि यानादीपिं सकलसितं दुनुगलं सुभाय् देछाना च्वना । न्हापांगु संस्करण च्वयादीपिं **प्रा.डा.चुन्दा बज्राचार्य**, **सह-प्राध्यापक मदनरत्न मानन्धर**, **सह-प्राध्यापक पुष्पनारायण मानन्धर**, **नन्दकाजी श्रेष्ठ**, **कायबहादुर नेपाली (व्यञ्जनकार)**, **राकेश श्रेष्ठ**, **सन साय्मि**, **सिल्भा प्रधान**, **सुनिता मानन्धर**, **सरस्वती तुलाधर** व **सृजना शाक्य**पिंत नं दुनुगलं सुभाय् देछाना च्वना ।

सफूयात थुगु स्वरूपय् पिथनेत ग्वाहालि यानादीपिं भाषा सम्पादनय् **रमेश काजि स्थापित**, विषयवस्तु सम्पादनय् **सिल्भा प्रधान** व **सुनिता मानन्धर**, लेआउट डिजाइनय् **अर्विन्द्र मान सिं**, च्वयाकिपाय् **एकाराम सिं**, फोटोग्राफीया नितिं **रेखा शाक्य**, लिपि विज्ञ **आनन्द कुमार महर्जन** व कम्प्युटर टाइप यानादीम्ह **सरोजमान नकर्मि**पिं सकलसितं सुभाय् देछाना ।

थ्व सफू स्यनेकनेया नितिं छगू साधन जक खः । थुकियात छ्यलाबुलाय् हयेत सःस्यूपिं स्यनामि, ब्वनामिपिसं नं पाठ्यक्रमं ब्यूकथंया सिकाई उपलब्धियात स्रोत व साधनया रुपं छ्यल धाःसा याउंक अःपुक हे स्यना काये फइ ।

थ्व सफूतिइ दुथ्याःगु विविध विषयपाखे छुं नं मगाःमचाःगु दुसा सुधारया नितिं सकल स्यनामि, अभिभावक, बुद्धिजीवी नापं ब्वमिपिनिगु थःथःगु थासय् महत्वपूर्ण भूमिका दुगु हुनिं सकसितं रचनात्मक सुभावाया नितिं इनाप यानाच्वना ।

हाम्रो भनाई

काठमाडौं महानगरका सबै विद्यालयहरूमा शैक्षिक वर्ष वि.सं. २०७७ (ने.सं. ११४०) देखि आधारभूत तह (कक्षा एकदेखि कक्षा आठसम्म) काठमाडौं महानगरको परिचय बोध गराउने स्थानीय पाठ्यक्रम नेपालभाषाको माध्यमबाट पठनपाठन गराउने नीतिगत निर्णय काठमाडौं महानगरपालिकाले गरिसकेको छ। नेपालको संविधानको भाग ३ मौलिक हक अन्तर्गत धारा ३२ को उपधारा (२) र (३) मा देशको हेरक स्थानीय तहले आफू मातहत रहेका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरूमा स्थानीय पाठ्यक्रमका रूपमा आफैले एक विषय पढाउन पाइने व्यवस्था गरिए अनुसार काठमाडौं महानगरपालिकाले उक्त निर्णय गरेको हो। निर्णय अनुसार विद्यार्थीहरूलाई आफू बसिरहेको काठमाडौं महानगर भित्र र बाहिरका समेत स्थानीय तहका विविध विषयहरूका बारेमा पूर्ण ज्ञान दिने उद्देश्य लिइएको छ। यसै सिलसिलामा प्रत्येक पाँच वर्षमा समय सापेक्ष पाठ्यक्रम परिमार्जन गर्नु पर्ने नियम अनुसार परिमार्जित पाठ्यक्रमको आधारमा यो पाठ्यपुस्तक प्रकाशित गरिएको छ।

यसमा काठमाडौं महानगरको चाडपर्व, वेशभूषा, संस्कार, सम्पदा, भाषा, सीप, कला कौशल र व्यवसाय, नैतिक शिक्षा, भौगोलिक स्वरूप र प्राकृतिक स्वरूप, स्वास्थ्य शारीरिक शिक्षा र खेलकूद, व्यक्ति परिचय, लिपि समेत गरी जम्मा दशवटा विषय समावेश गरिएको छ। विद्यार्थीहरूले यी विषयहरू अध्ययन गरी त्यसको महत्व, उपयोगिताका साथै व्यावहारिकताबारे बुझी पुस्तान्तरणका लागि संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्न सक्षम हुनेछ।

काठमाडौं महानगर ऐतिहासिककालदेखि नै मूलतः नेपालभाषाभाषीहरूको वस्ती रहँदै आएको र यो नगरको परिचय दिँदा नेपालभाषाकै बढी प्रयोग हुने भएकोले पाठ्यपुस्तकको अध्यापन स्थानीय नेपालभाषाबाट भएमा विद्यार्थीहरूले नगरलाई अझ नजिकबाट बुझ्न सक्नुका साथै स्थानीय भाषाको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने स्थानीय तहको संवैधानिक एवं कानुनी अभिभारा पनि पूरा हुन पुग्दछ। यस प्रकारको अध्ययन अध्यापनबाट विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो मुलुक, आफू वरिपरिको हावा, पानी, माटोको परिचय दिई भोलि मुलुकलाई आवश्यक पर्ने सक्षम जनशक्ति उत्पादन गर्न समेत टेवा पुग्न जाने विश्वास लिएका छौं।

यस पुस्तक भित्र सम्बन्धित विषयवस्तु, प्रश्नोत्तर, शब्द-अर्थ, अभ्यासका साथै परियोजना कार्य समावेश गरिएकाले विद्यार्थीहरूले सजिलै रचनात्मक कार्य गर्न सक्दछन्। त्यस्तै शिक्षकहरूको लागि पनि क्रियाकलापको व्यवस्था गरिएको छ।

यो पुस्तकलाई यो रूपमा प्रकाशित गर्न आफ्नो अमूल्य सुझाव तथा सहयोग गर्नु हुने काठमाडौं महानगर कार्यवाहक प्रमुख **सुनिता डंगोल**ज्यू प्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दछौं। यो पुस्तक प्रकाशनका लागि योगदान गर्नु हुने काठमाडौं महानगरपालिका शिक्षा तथा स्वास्थ्य समिति एवं नेपालभाषा पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक परिमार्जन समितिका संयोजक **चिनीकाजि महर्जन**, सदस्य सचिव **नेत्रनारायण पौडेल**, प्रमुख प्राविधिक सल्लाहकार एवं लेखक **बरुणप्रसाद बैद्य**, परिमार्जन कर्ता **सुरेश किरण मानन्धर**लाई हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछौं। यसका साथै प्रथम संस्करणका लेखकहरू **प्रा.डा.चुन्दा बज्राचार्य**, **सह-प्राध्यापक मदनरत्न मानन्धर**, **सह-प्राध्यापक पुष्पनारायण मानन्धर**, **नन्दकाजी श्रेष्ठ**, **कायबहादुर नेपाली (व्यञ्जनकार)**, **राकेश श्रेष्ठ**, **सन साय्मि**, **सिल्भा प्रधान**, **सुनिता मानन्धर**, **सरस्वती तुलाधर** र **सृजना शाक्य**लाई पनि हृदयदेखि धन्यवाद दिन चाहन्छौं। यस पुस्तकलाई यो स्वरूपमा प्रकाशित गर्न सहयोग गर्नुहुने भाषा सम्पादनमा **रमेश काजि स्थापित**, विषयवस्तु सम्पादनमा **सिल्भा प्रधान** र **सुनिता मानन्धर**, लेआउट डिजाइनमा **अर्विन्द्र मान सिं**, चित्रकलामा **एकाराम सिं**, फोटोग्राफीका लागि **रेखा शाक्य**, लिपि विज्ञ **आनन्द कुमार महर्जन** र कम्प्यूटर टाइप गर्नुहुने **सरोजमान नकमी**लाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छौं।

यो पुस्तक पठनपाठनका लागि एउटा साधन मात्र हो। यसलाई प्रयोग गर्ने विज्ञ, शिक्षक, विद्यार्थीहरूले पनि पाठ्यक्रमले निर्देश गरे अनुसार सिकाई उपलब्धिलाई स्रोत र साधनका रूपमा प्रयोग गरे सजिलै सिक्न सक्दछन्।

यो पुस्तकमा समावेश गरिएका विविध विषयहरूमा कुनै छुट वा अपुग हुन गएको छ भने सुधारका लागि सम्पूर्ण शिक्षक, अभिभावक, बुद्धिजीवीका साथै विद्यार्थीहरूको आआफ्नो स्थानमा महत्वपूर्ण भूमिका हुने भएकोले सम्बन्धित सबैलाई रचनात्मक सुझावको लागि अनुरोध गर्दछौं।

प्रशिक्षण निर्देशन

थुगु पाठ्यसफूपाखें व्वनामि मस्तयूत सफलतापूर्वक सिकाइ उपलब्धि हासिल यायेत व्वय् बियातःगु बुँदाय् ध्यान बियादीत इनाप यानाच्वना ।

- बियातःगु विषयवस्तुत लँपु जक खः, उकिं छितः मगाःमचाःगु थें जूसा छिं स्यूकथं धयादिसँ ।
- मस्तयूत न्ह्यसःया लिसः याउँकः यायेफयेकेत विषयवस्तु धुंकाः न्ह्यसः लिसः बियातःगु खः ।
- पाठ पतिकं बियातःगु क्रियाकलाप व्वनेक्वथाय् यायेत बियातःगु खः । क्रियाकलाप याकेत दक्व मस्तयूत अनिवार्य रुपं सहभागी याकादिसँ । थीथी स्रोतं किपा वा भिडियो क्लिपत नं कयाः प्रयोग याकादिसँ ।
- परियोजना ज्यायात प्राथमिकता बियादिसँ ।
- मस्तयूत खँगवःत तःकःमछि धायेकादिसँ ।
- याज्याय् न्यनातःगु न्ह्यसःया लिसः मस्तयूत धायेके धुंकाः जक च्वकादिसँ ।
- स्वास्थ्य, शारीरिक शिक्षा व कासा म्हितेत फयांफत्तले यक्व ई बियादिसँ । कासा म्हिते धुंकाः धेंधेंबल्लाः कासा याकादिसँ ।
- व्यक्ति म्हसीकाय् बियातःपिं हनेबहपिनिगु देनबारे खँल्हाबल्हा जक यानादिसँ ।
- लिपिबारे आखःग्वःत तकःमछि च्वकादिसँ । लिपि च्वकेगुबारे धेंधेंबल्ला कासा याकादिसँ ।
- फयांफत्तले यक्व सम्पदा भ्रमण याकादिसँ ।

नां :

रोल ल्या : सेक्सन :

ब्वनेकुथि :

.....

.....

धलःपौ

एकाइ	शीर्षक	पेज ल्याः
१	भाषा	१
२	नखःचखः व वेशभूषा	
	२.१ चथाः	७
	२.२ मोहनि नखः	९
	२.३ सपनतीर्थ	१३
	२.४ मयूति अजिमा	१६
	२.५ ज्याःजंक्व (बुराबुरी जंक्व) या वसः	१८
	२.६ गुह्येश्वरी जात्रा व मचातिया जात्रा	२१
	२.७ घःकू नापं छें छखांया नां	२६
	२.८ इहिपा ज्वलं	३०
३.	संस्कार	
	मृत्यु संस्कार	३३
४.	सम्पदा	
	४.१ भिगू विश्व सम्पदाया नां	३६
	४.२ धुम्बाराहीघः	३९
५	सीप, कला कौशल व व्यवसाय	
	५.१ जातीय व्यवस्थापन	४१
	५.२ गोपाल वंश व महिषपाल वंश	४३
६	नैतिक शिक्षा	४५
७	भौगोलिक व प्राकृतिक स्वरुप	
	७.१ प्राकृतिक विपत्ति	४८
	७.२ लकस प्रदूषण	५०
	७.३ लकस प्रदूषण पनेगु ज्या	५१
८	स्वास्थ्य व शारीरिक शिक्षा	
	८.१ डेंगु ल्वय्	५३
	८.२ दम ल्वय्	५५
	८.३ योग	५७
	८.४ विपत् व्यवस्थापन	६१
९	व्यक्ति म्हसीका	६४
१०	लिपि	७१

भीगु यँ देय्

भीसं हे सुचुकुचु याये

ला:ला:थाय् फोहोर वायेगु मयाये

न्त्या:न्त्या:थाय् ई फायेगु मयाये

थ:गु व्वने क्वथा थ:पिसं हे यचुपिचु याये

मै मन्तानगवन्तानिका

काठमाडौं महानगरपालिका

सांस्कृतिक शहर यँ महानगर

सिकाइ उपलब्धि

नसात्वंसाया नां न्यनाः धायेफइगु मोहनि नखःपारखें विभक्ति म्हसीकेफइगु विभक्ति चिं वा आखः पारखें मूल रँवः म्हसीकेफइगु द्वःछिनिसें लखखितक व भिंनिलाया नां धायेफइगु छमहू निरहू निसें भिंनहूतक ब्वनाः धायेफइगु भिंनिलाया दच्छि म्ये ब्वनाः हालेफइगु ल्याः खायेगु लनेगु दायेगु आदि ब्वनाः च्वयेफइगु मोहनि नखःबारे च्वयेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : २०)

१.१ न्यनेगु व न्ववायेगु (सुनाइ र बोलाइ)

१.१.१ खँलाबला :

जिं भिगः केरालपतेय् कूछिभव्य् नया । कूछिभवजय् म्येय्ला, दुगुला नया । तग्वःगु कय्गू, आलुछ्वंक्वाः, भुति, अचार नं नया । मामं कूछि बजि तयादिल । कूछि धाःगु निमना खः । उकिं थ्व भ्वय्यात कूछि भ्वय् धाःगु खः । वाउँचा नं नयाः । पाउँ नं त्वनाः । अय्लाः व थ्वं नं हःगु खः तर जिं मत्वना । धौ व तुसि नं नया ।

१.१.२ विभक्ति म्हसीका

'कारक'या मान पिज्वइ कथं खँपु (वाक्य) हनेत कारकया लिउने च्वं वइगु तँसा आखःयात 'विभक्ति' धाइ । थुकिं, कारक व क्रियाया स्वापू, माध्यम आदि सीदयेकी । अथे धयागु, कारकं छु ज्या यात धकाः क्रियालिसेया स्वापू क्यनेगु ज्या विभक्तिं याइ । थुकथं, खँपुइ दुगु नाम, सर्वनाम, नामविशेषण आदिया स्वापू क्रियालिसे क्यनेत लिउने स्वानावइगु प्रत्यय वा चिंयात विभक्ति धाइ । गथेकि : िं, ां, या, यात, याके, यागु, याम्ह, पिनि, पिनिसं, पिनत (पिंत), पिनिके (पिंके), पनिगु, पनिमह, तय्, तय्सं, तय्त, तय्के, तय्गु, तय्मह, म्हेसिनं, म्हेस्यां, म्हेसित, म्हेसिके, म्हेसिगु, म्हेसिमह, य्, इ, स, पाखें, निसें आदि विभक्ति खः । विभक्ति न्हय्थी दु ।

विभक्ति	कारक	प्रत्यय वा चिं
प्रथम विभक्ति	कर्ता	िं , ां, सं, पिनिसं, तय्सं, म्हेसिनं, म्हेस्यां
द्वितीय विभक्ति	कर्म	यात, पिनित (पिंत), तय्त, म्हेसित
तृतीय विभक्ति	करण	िं , ां, पाखें
चतुर्थ विभक्ति	सम्प्रदान	यात, पिनित, तय्त, निंतिं
पञ्चम विभक्ति	अपादान	िं , ा, निसें, स्वयां, पाखें
षष्ठम विभक्ति	सम्बन्ध	या, यागु, याम्ह, पनिगु, पनिमह, तय्गु, तय्मह, म्हेसिगु, म्हेसिमह
सप्तम विभक्ति	अधिकरण	इ, य्, स, याके, पिनिके(पिंके), तय्के, म्हेसिके

१.१.३ दसु

- प्रथम विभक्ति :** **नेवाःतय्सं** कउलाथ्वः पारुकुन्हु नःलास्वां पी । **नःलास्वां पिनाः** मोहनि नखः न्ह्याइ । **जिं** नःलास्वां पिना । **सकसिनं** नःलास्वां पी ।
- द्वितीय विभक्ति :** नःलास्वां पीत **फि** व **पँचा** माः । नःलास्वां **कःनि** व **तछ्वं** पी । मोहनबलय् थीथी पीगंपीगमय् दुपिं **अजिमाद्यःपिंत** पुजा याइ । स्याक्वत्याक्वकुन्हु **ज्याभः** **ल्वाभःयात** स्वनाः पुज्याइ । **तुमा पालुमायात** नं स्वनी । चालंकुन्हु **भुयुफसि** पाली । गुलिसिनं **बाहां** बलि बी ।
- तृतीय विभक्ति :** पुज्याइबलय् **प्वतासं** मंदः च्वइ । **गुंगुलिं** द्यःकुथि नँस्वाकी । द्यःयात **स्वानं**, **जाकिं** पुज्याइ । कूछिभ्वजय् **कुलिं** दानाः निमना बजि तइ । बलियात **खड्गं** पाली ।
- चतुर्थ विभक्ति :** नेवाःतय्सं मोहनि **नखःयात** तुमा पालुमा न्याइ । **खंलायात धकाः** म्येय्या नलू ला छकू नं न्याइ । मोहनबलय् **मचातय्त** न्हू वसः सुयाबी । मोहनि **नेपाःमितय् निंतिं** तःधंगु नखः खः । मोहनि **नखःयात** धकाः सरकारं ताःहाकः विदा बी ।
- पञ्चम विभक्ति :** मोहनि हनेत **विदेशं** नेपाःमित देशय् वइ । चालंकुन्हु **पुजा थासं** स्वनातःगु खड्ग ल्हवनाः भुयुफसि पाली । थकालिं सकसित मोहनि सिन्हः फयातःगु **सलिखं** मोहनि सिन्हः कयाः तिकी । चालं **क्वकाये धुंकाः** स्वनातःगु नःलास्वां पिखालखुइ वाइ ।
- षष्ठम विभक्ति :** मोहनि नखः **नेपाःमिपिनि** छगू विसक्या तजिलजि खः । मोहनबलय् **भुतुमालिया** बनेज्या अप्वइ । **नेवाःतय्** मोहनि व **मेपिनि** दसैं छगू हे इलय् हनेगु याइ । **मोहनिया** स्वापू पीगंधः व अजिमाद्यःपिलिसे दु ।
- सप्तम विभक्ति :** **मोहनबलय्** कउलाथ्वः **पंचमिकुन्हु** पचलि भैलःद्यःया जात्रा जुइ । पचलिद्यः **तेखुइ** दु । थ्व जात्रा यँया क्वःने **लागाय्** जक जुइ । पचलि भैलःद्यःया ख्वाःपाः दुगु सिजः **त्यपय्** अय्लाः, थ्वँ, न्या, छ्वय्लां जायेकाः त्यपया जात्रा याइगु खः । **पचिमन्हःकुन्हु** इहिपा यायेत साइत स्वये म्वाः ।

१.१.४ न्यनादिसँ व धयादिसँ

क) ल्याः

१०००	२०००	३०००	४०००	५०००	६०००	७०००	८०००	९०००	१०,०००
द्वःछि	निद्वः	स्वद्वः	प्यद्वः	न्याद्वः	खुद्वः	न्हयद्वः	च्याद्वः	गुद्वः	भिद्वः

स्वीद्वः = ३०,०००, ग्वीद्वः = ९०,०००, लखछि = १,००,०००

द्वलंद्वः = हजारौं हजार, लखं लख = लाखौं लाख

ख) भिनिंलाया नां

कछला, थिला, प्वहेला, सिल्ला, चिल्ला, चौला,
बछला, तछला, दिल्ला, गुंला, यंला, कौला

१.२ ब्वनेगु

‘छम्हू पाछइया नीन्यातका धाल । न्याम्हूया सच्छिं बी धाल । भिम्हूया गुलि काल जुइ ?’ थ्व न्ह्यसः जि अबुं मांयात तरकारी न्यानावयाः न्यनादीगु खः । अबुं बुँज्यामि दाजु म्हस्यू । वय्कःया नां आशा नारां हँ । वय्कः वंगलय् पाछइ म्यूवःगु जुयाच्वन । वय्कःया बुँइ पाछइ, तुकं, लाभा, काउलि, आलु सः हँ । अथेहे, लै व गाजर नं पिनातःगु दु हँ । जितः बकुलाः तसकं यः । वय्कःयाके बकुलाः मदु खनी । कन्हय्निसें जि नं अबुलिसे पसः वने । जितः यःगु तरकारी न्यानाहये ।

१.२.१ म्ये हालादिसँ

भिंनिलाया म्ये

स्वीन्हूया लच्छिं, भिंनिलाया दच्छिं,
बाज्यापिसं नयावन धिम्यःया जाकि फच्छिं
छय्या पालय् नल मखु ला आः ?
खा छम्ह सिया सच्छिं, दुगु छम्हेसिया द्वःछिं
उकिसनं लय् लय् पतिं, नखःचखवया हे च्वनी
दुपिन्तला न्ह्यइपुस्ये च्वनी, मदुपिसं भसुकाः तयाः च्वनी
कछला वलकि न्हू दँ क्यनी, स्वन्ति नखः भः भः धाइ
थिंलावलय् चाकुगु यःमरि क्वाः क्वाः नयेगु उलि हे साइ
पोहेलां ला घ्यःचाकु संल्हु, सिल्लां सिला चःहे वइ
चिल्लां होलि अबिरया पल्सा, हाकः ज्वनाः पाकः वइ
रंगया पलेसा लःया च्वाप्चःचां, म्हय् हे लाक्क कयेका हइ
कपालय् प्याच्च कयेका हइ, गनं कयेका हइ, गनं कयेका हइ
चौला पाँहाचःहे वलकि, धातु म्ये हालि नेपाःमि
बछलां हानं स्वांया पुन्हि, बुद्धं सरणं गच्छामि,
धम्मं सरणं गच्छामि, संघं सरणं गच्छामि
तछलां सिथि नखःबलय् चतांमरि व वः साः
दिल्लां गथामुगः चःहे, आजु जय हाः हा, हा, हा, ...
गुलां गुन्हि पुन्हिबलय् क्वाति त्वनी क्वाक्क
यलय् मतयाः ख्वपय् हानं घिन्तांकिसि त्वाक्क
यँलां यँयाःबलय्, यँ देय् हे चं चं धाइ,
ला छक्क वयेक समय बजि, वल वल पुलु किसि
कौलां ला भन मोहनि नखः, नःलि स्वांला भः भः धाइ
निमनाया कूछिं, प्यमनाया त्यःछिं
बाज्यापिसं नयाः वन धिम्यःया जाकि फच्छिं
छय्या पालय् नल मखुला आः खाः छम्हेसिया सच्छिं
दुगु छम्हेसिया हे द्वःछिं
अय् बजि न्यायेबलय् निमना जक भ्वय् नयेबलय् भ्वछिं

१.३ च्वयादिसँ

१.३.१ ल्याः खायेगु :

छि, नसि, स्व, पि, न्या, खु, न्हस, च्या, गु, सान्ह, सँछि, संनसि, संस्व, संपि, संन्या, संखु, संन्हस,संच्या, संगु, नी (निइ), नीछि (निइछि), नीनसि(निइनसि), नीस्व(निइस्व), नीपि (निइपि)

१.३.२ निनेगु :

छतका, नितका,	छगः, निगः,	छपा, निपा,
छखा, निखा,	छम्ह, निम्ह,	छता, निता,
छगू, निगू,	छद्दाः, निद्दाः,	छधाः, निधाः,
छम्हू, निम्हू,	छथल, निथल,	छमना, निमना,
छफ्वः, निफ्वः,	छमाः, निमाः,	छद्या, निद्या,
छकू, निकू,	छपाः, निपाः,	छमा, निमा,
छपी, निपी,		

१.३.३ भ्यातु लनेगु :

छतोला, नितोला,	पँल (२०० ग्राम), कुँल (४०० ग्राम),	छपाउ, निपाउ,
छधानि, निधानि,	छफं, निफं,	छकिलो, निकिलो,
फछि, निफा, स्वफा,	छमुरि, निमुरि, स्वमुरि,	छकु, निकु, स्वकु,

१.३.४ हाकः दायेगु :

छगज, निगज,		
छपाउ, निपाउ,	(गज वा मितरया प्यब्वया छब्व, निब्व, बागज वा बागू मितर)	
छलांगु, निलांगु, स्वलांगु,	छहाकः, निहाकः,	छब्या, निब्या,
कुछि, निकु, स्वकु,	(ल्हातं दायेबलय्)	क्वलाछि, निक्वला, स्वक्वला,

१.३.५ क्वय् बियातःगु आधारय् मोहनी नखःबारे छिं स्यूगु खँ च्वयादिसँ ।

नःला स्वनेगु	पचिमन्ह	कूछिभ्वय्	स्याक्वत्याक्व	चालं	कतिंपुन्हि
--------------	---------	-----------	----------------	------	------------

न्ट्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः नवमिकुन्हु बहनिइ भ्वय् धुंकाः छु याइ ?
लिसः नवमिकुन्हु बहनिइ भ्वय् धुंकाः सीकाःभ्वय् याइ ।
- ख) न्ह्यसः अस्तमि छन्हु न्ह्यः छु याइ ?
लिसः अस्तमि छन्हु न्ह्यः फुलपाति हनी ।
- ग) न्ह्यसः अस्तमिया कन्ह्यकुन्हु छु याइ ?
लिसः अस्तमिया कन्ह्यकुन्हु स्याक्वत्याक्व हनी ।

खँग्वः घुकू

नेपालभाषा		नेपाली भाषा	अंग्रेजी
केरालपतेय्	–	केराको पातमा	in the banana leaf
अय्लाः	–	रक्सी	wine
धौबजि	–	दहि च्यूरा	curd with beaten rice
तँसा आखः	–	थपिएर आउने अक्षर	added word (letter)
स्वापू	–	सम्बन्ध	relation
नःलास्वां पिनाः	–	जमरा रोपेर	naalaswan plantation
न्ह्याइ	–	शुरू हुन्छ	starts
धाइ	–	भनिन्छ	called
हनेत	–	मनाउन	to celebrate
तापालं	–	टाढाबाट	coming from the far
आपालं	–	धेरै	more

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) कूछिभ्वय् केरालपतेय् नइमखु ।
- ख) 'हरिं श्यामयात दाल ।' थव खँपुइ तृतीय विभक्ति दु ।
- ग) ८८,००० यात चय्च्याद्वः धाइ ।
- घ) मामं भुइ बजि प्यम्हू तयादिल ।
- ङ) कूछि धयागु प्यमना खः ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) पाठय् बियातःथें विभक्ति तयेगु दसु च्वयादिसँ ।
- ख) ९१५८५ यात खँग्वलय् च्वयादिसँ ।
- ग) लं, स्वां, पाइन्ट, लः जाःगु थलयात गथे यानाः ल्याः खाइ ?
- घ) लुं गथे यानाः लनी ?
- ङ) मोहनि नखःबारे छिं स्यूगु खँ च्वयादिसँ ।

३. परियोजना ज्याः

मोहनिबलय् छिं छु छु यानादिया ? बःचाहाकःगु च्वसु च्वयाः उकिइ विभक्ति ल्ययादिसँ ।

क्रियाकलाप

न्यनेगु न्ववाकेगु याकेबलय् च्वय् बियातःथें स्वन्ति नखः, न्हूदँबारे खँल्हाबल्हा याकादिसँ । निम्ह मस्तय् दथुइ छम्हेसित न्ववाकाः व मेम्हेसित न्यंकाः खँल्हाबल्हा याकादिसँ । विभक्तिया म्हसीका बियादिसँ । अज्याःगु खँपु दयेके बियादिसँ ।

कासा म्हितकादिसँ :

फल्यास कार्डय् (छगू हे साइजया भँतय) प्रथम विभक्तिनिसँ सप्तम् विभक्ति च्वयाः पुइका तयादिसँ । छगू पुचःया छम्हेसित छकू भ्वं पुइकेत धयादिसँ । उकिइ च्वयातःगु कथंया विभक्तिया दसु धायेकादिसँ । पाय्छि जूसो नम्बर बियादिसँ । मस्तयसं पाय्छि जुइक धाये मफुतले म्हितकादिसँ । अथेहे द्वःछिनिसँ फिद्वः तक ल्याः खाकादिसँ । मस्तयत द्वःछि च्वयातःगु नोट फिपाः दयेके बियादिसँ । निपाः तलकि निद्वः यायां फिपाः तलकि फिद्वः धायेकादिसँ । निम्ह मस्तय् दथुइ दां ल्याः खाकादिसँ । फल्यासकार्ड छ्यलाः भिंनिलाया नां धायेकेत कासा म्हितकादिसँ । अथे हे च्वय् बियातःगु निनेगु, लनेगु, दायेगुबारे खँल्हाबल्हा याकादिसँ ।

रचनामियात छुं खँ

'इ' व 'ई' सः क्षसः जुयाः न्ववाइगुलिइ 'ई' यानाः च्वयेगु याःसा जी । गथे कि : जिइ, मिइ, सिइ, किइ यात जी, मी, सी, की च्वयेगु । तर थाय् क्यनेबलय् खँग्वलय् वइगु 'इ' खँग्वःया लिउने मेगु 'इ' च्वयेगु । गथे कि : इटहरीइ, यायेगुलिइ, मरिइ, तुसिइ ।

२.१ चथाः

सिकाइ उपलब्धि

चथाःया बारे बयान याये फइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : ३)

यँलाथ्व चौथीकुन्हु चथाःद्यःकथं मिला (चन्द्रमा) यात पुजा यानाः चथाः हनी । चथाःयात नेवाःतयूसं चीधंगु मोहनि धकाः नं धाः । चथाः बांलाक महन धाःसा मोहनि नखः नं बांलाक हने खनी मखु धाइ । उकिं चथाः बांलाक हनाः भव्य नयेगु याइ ।

चथाःयात गणेश चौथी नं धाइ । छायाःसां थ्वकुन्हु हे महाद्यःया कलाः पार्वतीं गणेद्यःया सृष्टि याःगु खः । नेवाःतयूसं चथाःयात 'खुँद्यः' धकाः नं धाइ । चथाःयात छाया खुँद्यः धाल धइगुबारे छपु बाखं दु । बाखं थथे दु :

स्वर्गय् छन्हु द्यःपिनि सभा जुइत्यंगु जुयाच्वन । सभा जुयाच्वंगु थासय् हे मिलां गणेद्यःयात 'थन वयाच्वपि फुकं बांलाः, छ छम्हेसिया धाःसा किसिया छयं' धकाः हिस्यानाः खँ ल्हात । थःत अथे हिस्याःगुलिं गणेद्यःयात तसकं तं पिहां वल । वं नं मिलायात 'छंत स्वइपिं फुककं खुँ जुइमा' धकाः सराः बियाबिल । गणेद्यवं अज्याःगु सराः बीवं सुं नं द्यःपिसं मिलायात स्वयेगु आँट मयात । लिपा फुकक द्यःपिं वनाः मिलायात क्षमा बिया व्यु धका धाःवन । फुकक द्यःपिसं क्षमा व्यु धाःगुलिं गणेद्यवं 'भाद्र शुक्ल चौथीकुन्हु छन्हु जक सराः लगे जुइ, मेवलय् लगे जुइ मखु' धकाः सरा लित कयाबिल । अय् जूगुलिं चथाःकुन्हु मिलाया पुजा याइवलय् स्वये मज्यू धाःगु जुयाच्वन ।

चथाःकुन्हु बहनी मिला लुइसातकि मिलाया आराधना यानाः पुजा याइ । थ्वकुन्हु मिलाया पुजा यात धाःसा दच्छिया दुने लाःगु फुककं मखुगु द्वपंपाखें मुक्त जुइ धाइ । पुजा याइवलय् चथाःस्वां, तुमा, पालुमा नं तइ । नापं सियातःगु छुस्यामुस्या, बरां, बस्पति (बःसिया पु) या लिसें आमाःसि, धालय्, तुसि, पासि आदि सिसाबुसा नं छायेगु याइ । थ्वहे ज्वलं प्रसाद कथं ग्रहण यानाः भव्य नयेगु याइ ।

न्हयसः लिस

क) न्हयसः खुँ धाःगु छु खः ?

लिसः मेपिनिगु सामान मन्यंसे यंकीम्हेसित खुँ धाइ ।

ख) न्हयसः गणेद्यः छाया बांमलाःगु खः ?

लिसः गणेद्यःया ख्वाः किसियागु व भ्वरी तग्वःगु जुयाः बांमलाःगु धाःगु खः ।

ग) न्हयसः हिस्यानाः धाःगु छु खः ?

लिसः हिस्यानाः धाःगु हेपे यानाः धाल धाःगु खः ।

खँगत : धुकू

नेपालभाषा		नेपाली भाषा	अंग्रेजी
चीघंगु	–	सानो	less preference
महन धाःसा	–	मनाएन भने	not celebrate
हने खनी मखु	–	मनाउन सकिँदैन	can't celebrate
खुँद्यः	–	चोर देवता	thief god
सराः	–	श्राप	damn
लित	–	फिर्ता	return
तुमा	–	उखुको बोट	sugarcane plant
पालुमा	–	अदुवाको बोट	ginger plant
बस्पति	–	आरूको बियाँ	peach seed

याज्या

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) चथाःयात नेवाःतय्सं तःधंगु मोहनि धकाः धाड ।
- ख) गणेद्यःया सृष्टि किसिं याःगु खः ।
- ग) गणेद्यवं मिलायात सराः बिल ।
- घ) चथाःबलय् मिलायात स्वये मज्यू ।
- ङ) चथाःबलय् चथाःस्वां मदयेकं मगाः ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) गणेद्यःयात सुनां सृष्टि याःगु खः ?
- ख) मिलायात सुनां सराः ब्यूगु खः ?
- ग) मिलायात छु धकाः सराः ब्यूगु खः ?
- घ) गणेद्यवं थम्हं बियागु सराः छुकुन्हु छुन्हु जक लगे जुइमा धकाः धागु खः ?
- ङ) चथाःद्यः धकाः छु द्यःया पुजा याइगु खः ?

३. परियोजना ज्या :

चथाःबलय् नइगु नसाज्वलंया धलः दयेकादिसँ ।

क्रियाकलाप

चथाःया महत्वबारे खँल्हाबल्हा याकादिसँ । च्वय् च्वंगु खँत बंकाः धायेकादिसँ । गणेद्यःयात सराः ब्यूगु खँयात कयाः मस्तयत् ब्वनेक्वथाय् नाटक याकादिसँ । ब्वनेक्वथाय् चथाः पुजा याकादिसँ । पुजा थलय् ज्वलं भाःपियाः भ्वंकुचाय् नां च्वकाः तयेकादिसँ । चथाःया थःगु हे विशिष्ट पहिचान दुगुलिं सिसाबुसा, तुमा, पालुमा, पलेलप्ते आदि नापं थीथी सिसाबुसाया पु द्यःयात छायेमाःगुबारे खँल्हाबल्हा याकादिसँ ।

२.२ मोहनि नखः

सिकाइ उपलब्धि

मोहनि नखःयाबारे बयान याये फइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : ५)

नेपाः देशय् दच्छिया दुने यक्वः नखःचखः हनी । उकी मध्ये मोहनि दकलय् ताःहाकःगु व तःजिक हनीगु नखः खः । असत्ययात सत्यं त्याकूगु, द्यःपितं दुःख व्यूषिं राक्षसतय्त स्याःगु लसताय् थ्व नखः हना वयाच्वंगु खः । थ्व नखः मदिकक बाःछि (भिन्त्यान्हु) तक हनी । मोहनियात दुर्गापुजा, दशैं व विजया दसमि नं धाइ । मोहनिबलय् यें देय्या स्थानीयवासीतय्सं कूछिभव्यु, स्याक्वत्याक्व व चालंयात विशेष महत्व बियाः हनेगु याइ ।

२.२.१ नःला स्वनेगु (घटस्थापना) :

कौलाथ्व पारुकुन्हु नःलास्वां स्वनेगु याइ । मोहनि नखः दकलय् न्हापां नःलास्वां स्वनाः तिनि न्ह्याइ । नःला स्वनेगु धकाः थःथःगु आगं क्वथा (द्यःक्वथा) य् नःलास्वां पीगु खः । नःलास्वां पी न्ह्यः चायागु भ्यगतय् फि व पँचा त्वाकछ्याइ । उकी तछ्व व कःनि ह्वलाः, नीलः नं ह्वलाः मेगु भ्यगतं त्वपुइ । मोहनिया नःला स्वनेगु कौलाथ्व पारुनिसें कौलाथ्व नवमि तकयात 'नवरात्री' (नौरथ) धाइ । नवरात्रीज्वःछि सुथन्हापां सर्गतय् नगु दनिबलय् हे गुन्हुतक गुंगू तीर्थय् नवरात्री मेला भरे याः वनी । अन ख्वाः सिलाः वा म्वः ल्हुयाः पीठ दर्शन याइ । मस्तय् कान्तां डबडव थायेगु व भुतुमालि व्वयेकेगु नं याइ ।

२.२.२ पचिमन्हः (पचली भैरव जात्रा) :

नःला स्वनाः न्यान्हु दुकुन्हु पचिमन्हः (कौलाथ्व पंचमि) धकाः भैरवया जात्रा जुइ । थुकी पचीलि भैरवया ख्वाःपाः दुगु तग्वःगु सिजः त्यपया जात्रा याइगु खः । सिजःया त्यपय् लुँ सियातःगु दइ । जात्रा याये न्ह्यः सिजःया त्यप दुने अय्लाः, थ्वं, ख्यें, छ्वय्ला, स्याःबजि, स्वां आदि तयाः जायेकी । त्यप जायेकेधुंकाः पचलि भैरवयात लंपुं छानाः बांलाकी । द्यःयात बांलाकेधुंकाः पचलि भैरव द्यःयात गमय् यंकाः तइ । गमय् तइबलय् क्वःने च्वपिं ज्यापु जातिया कायमस्तय्त वःलाः तयेगु धकाः पचलि भैरवया गमय् तये यंकेगु याइ । जात्राया

भवलय् पचलि भैरवया सिजः त्यपयात पचलिं न्त्याकाः गोफः, जोशीदेगः, मरु आदि थासय् जुकाः हनुमानध्वाखाय् थ्यंकी । कुमारी छैय् न्त्यःने पचली भैरव द्यःया कुमारी नाप दृष्टि ल्वाकेगु (मिखा ल्वाकेगु) नं याइ । अन पचलि भैरवया पुजा यातकि जात्रा क्वचाइ । भैरवया जात्रा नापनापं नै अजिमा व मुसुकाल गणेद्यःया नं जात्रा याइ ।

२.२.३ कूछिभव्य (महाअष्टमि) :

सप्तमिकुन्हु फूलपाती माने याइ । फूलपाती धुंकाः महाअष्टमिकुन्हु स्वनिगलय् कूछिभव्य माने याइ । बहनी छैजःपिं सकले नापं च्वनाः कूछिभव्य नइ । केराया लप्तेय् कुलेचां दानाः कूछि (निमना) बजि तयाः भव्य नइगुलिं थुकियात कूछिभव्य धाइ । कुलया सकले दुजःपिं छथासं च्वनाः नइगु भव्य जूगुलिं थुकियात कुलछिभव्य धाइपिं नं दु ।

२.२.४ स्याक्वत्याक्व (महानवमि) :

महानवमिकुन्हु स्याक्वत्याक्व माने याइ । थ्वकुन्हु गणेद्यः, भवानी, अजिमा, भिंद्यः, दिगुद्यः व पीठपतिं पुजा याइ । थ्व पुजाय् खा, हँय, दुगु, फै, म्येय् आदि बलि बी । नापं थःथःगु जात कथं याना वयाच्वंगु पेशालिसे सम्बन्धित ज्याभः दक्व स्वनाः पुजा याइ । लिसें थ्वकुन्हु हे मोहनि फयेगु ज्या नं याइ । अथेहे यातायातया साधन, मेशिनरी सामान आदि नं पुजा याइ । द्यः पुज्यानाः बलि ब्यूम्ह बाहांया छ्यात बहनी थः छैजःपिं च्वनाः सीकाःभू याइ ।

२.२.५ चालं (दसमि) :

मोहनिया भिन्हु दुकुन्हु वा दसमिकुन्हु चालं याइ । थ्वकुन्हु छन्हु न्त्यः (गुलिगुलिसियां निन्हु न्त्यः) स्वनातःगु ज्याभः दक्व क्वकयाःलःल्हाना काइ । थथे स्वनातःगु ज्याभः क्वकयाः लःल्हाना कायेगुयात हे चालं धाइगु खः । चालं क्वकायेधुंकाः पुजा यानाः स्वनातःगु खड्गं पालुमा, तुमा नापं भुयुफसि पाली । भुयुफसि पालेगु धइगु दैत्य संहार याःगुया प्रतीक खः । भुयुफसि पालीबलय् थकालिंसिं छसिकथं पालेगु याइ । नःलास्वां क्वकायेधुंकाः थकालिं छैजःपिं फुकसितं सिन्हः तिकी । सिन्हः तिकीबलय् जाकिसिन्हः व मोहनिसिन्हः नं तिकाः नःलास्वां व क्वखा लःल्हानाः सुवाः बी । मोहनिया चालंकुन्हु यँया थीथी थासं पायाः पिहां वइ । थःके सञ्चित जूगु शक्ति पिने ब्वयेगु निंतिं पायाः पिहां वइगु खः । पायाःयात 'खड्ग जात्रा' नं धायेगु याः । चालंया कन्हय् एकादसिकुन्हु मरु गणेद्यःया जात्रा जुइ ।

२.२.६ कतिंपुन्हि :

नःलास्वां प्युसानिसें न्ह्यानावःगु मोहनि कतिंपुन्हिकुन्हु क्वचाइ । थ्वकुन्हु थःथःगु छैय् पिनातःगु नःलास्वां पिखालखुइ वाइ । सीघलय् च्वंपिनि धाःसा छुन्हु न्ह्यः हे पुन्हि नालाः मत च्याकेगु याइ । उकुन्हुयात सीघः पुन्हि धाइ । कतिंपुन्हिकुन्हुनिसें आल (सर्ग) यात मत बीगु कथं लछि तक आलमत च्याकी ।

न्ह्यसः लिस

क) न्ह्यसः टेकुइ च्वंमह मुसुकाल गणेद्यः (रुद्र विनायक) सु खः ?

लिसः टेकुइ च्वंमह मुसुकाल गणेद्यःयात पचली भैरवया काय धाइ ।

ख) न्ह्यसः महानवमिकुन्हु आगमय् छु पुजा याइ ?

लिसः थ्वकुन्हु आगमय् पुजा यायेगु इवलय् थःथःगु लजगाः कथंया ज्याभःया पुजा याइ ।

ग) न्ह्यसः आलमत गन व गबलय् च्याकी ?

लिसः आलमत छैय् छैय् कसिइ पंमाया च्वकाय् कतिं पुन्हिनिसें सकिमिला पुन्हितक बहनी मत च्याकी ।

संग्वः घुकू

नेपालभाषा

नेपाली भाषा

अंग्रेजी

तःजिक	—	भव्य रूपमा	grand celebrate
मदिक्क बाःछि	—	अटुट रूपमा आधा महिना	continuously half month
नःलास्वां स्वनेगु	—	जमरा रोप्ने	barley plantation
फि	—	बालुवा	sand
तछ्व	—	जौ	barley
कःनि	—	मकै	corn
नीलः	—	पवित्र पानी	sacred water
चायागु भ्यगः	—	माटोको भिउँट	bowl of soil
भुतुमालि	—	चङ्गा	kite
ख्वाः	—	अनुहार	face
दानाः	—	नापेर	measuring
क्वकाइ	—	निकालिन्छ	closing
भुयुफसि	—	कुभिण्डो	ash gourd
सुवाः	—	आशीर्वाद	blessing
सिन्हः त्यू वनी	—	टीका थाप्न जान्छन्	went to tika

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) नःलास्वां थीथी ल्वय् लंकीगु वासःया गुण दुगु स्वां खः ।
- ख) स्याक्वत्याक्व महाअष्टमिकुन्हु लाः वः ।
- ग) पचलि भैरव गमय् तइबलय् मस्तय्त वःलाः तये यंकी ।
- घ) मोहनिया चालंकुन्हु थीथी थासं छः पिहां वइ ।
- ङ) मोहनिबलय् भुतुमालि नं ब्वयेकेगु याइ ।

२. क्वय् बियातःगु न्त्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) मोहनिया मेमेगु नां छु छु खः ?
- ख) नवरात्री (नौरथ) धकाः ग्वःन्हु व ग्वःगू तीर्थय् वनी ?
- ग) पचिम-हःकुन्हु छु छःया जात्रा जुइ ?
- घ) नेवाःतय्सं मोहनि छुकी फइगु खः ?
- ङ) कतिपुन्हिकुन्हु छु छु याइ ?

३. परियोजना ज्या :

मोहनि नखःया नसाज्वलंया धलः दयेकादिसँ ।

क्रियाकलाप

मोहनिया महत्वबारे मस्तय्त खँलाबल्हा याकादिसँ । नःला स्वनेगुनिसँ कतिपुन्हि तकया ज्याभ्वः धायेकादिसँ । च्वय् बियातःगु खंत ब्वंके बियाः धायेकादिसँ । मोहनि नखःया छसिकथं जुइगु धार्मिक ज्याखँ दक्व मस्तय्त पुचः दयेकाः चार्टय् च्वकाः बयान याकादिसँ । दसुकथं - छगू पुचःयात नःला स्वनेगु बारे, मेगु पुचःयात पचिम-हः बारे आदि । मोहनि नखःया किपा व भिडियो क्लिप क्यनाः खँलाबल्हा याकादिसँ । थ्व नखःयात छाया मोहनि धाइगु वा थ्व नखःया विशेषताबारे खँलाबल्हा यानादिसँ ।

२.३ सपनतीर्थ

सिकाइ उपलब्धि

सपनतीर्थ जात्रा बारे बयान याये फइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : २)

येँ देय्या उत्तरय् तोखा नगरपालिका लाः । थ्व थाय् चाकुया निंतिं तसकं नांजाः । थन यक्व तु सइगु ख्यः दु । उकियात तुख्यः धाइ । थ्वहे तुख्यः खँग्वःपाखें 'तोखा' जूगु खः । तु यक्व सइगु जूगुलिं वहे तुपाखें थन चाकु देयेकेगु ज्या जूगु खः । तोखा नगरय् थीथी जात्रा, पर्व व मेला जुइगु याः । उकी मध्ये सपनतीर्थ मेला नं छगू खः ।

थ्व छगू नांजाःगु तीर्थस्थल खः । थन दँय्दसं वैशाख १ गते मेला जुइ । थ्व मेलाय् थीथी थासं आपालं मनूतय्सं ब्वति काःवइ । थन पूखु नं दु । वकुन्हु तीर्थय् म्वःल्हुयाः चण्डेश्वरी देवीया दर्शन याःवनेगु चलन दु । थ्व मेलाया बारे छपु लोकवाखं थथे दु ।

परापूर्वकालय् सत्यवन्त नांयाम्ह छम्ह जुजु दुगु जुयाच्वन । वया न्हय्म्ह म्थ्याय्पिं दु । उपिं ल्यासे जुयावसेलिं जुजुं थः म्थ्याय्पिंत बियाछ्वयेगु बारे खँल्हावल्हा न्त्याकल । खुम्ह म्थ्याय्पिसं थःपिसं हे स्वयाः यःपिं राजकुमारतनाप ब्याहा यायेगु खँ कन । छम्ह म्थ्याय् धाःसा सुम्क च्वनाच्वन । सुम्क च्वंम्ह म्थ्याय् कान्छीम्ह सत्यकेशरी खः । सत्यकेशरीं थः अबुं धाःमहलिसे ब्याहा याये धकाः बौया मान तल । जुजुं 'अय्सा हुंकन सतलय्

चंम्ह महारोगीनाप ब्याहा यायेगु ला ?' धका: न्यन । सत्यकेशरीं 'ज्यू' धका: वनाप हे ब्याहा यात ।

वयां लिपा सत्यकेशरी महारोगीनापं सतल्य् च्वना: जीवन हनाच्वन । छन्हु म्हगस्य् थ: ल्वगिम्ह भा:त बहुमुखी गंगा व दूधमुखी गंगाया दोभान्य् म्व:लहुया: ल्व्य् लंगु धका: खनाच्वन । कन्ह्य्कुन्हु सत्यकेशरी भिक्षा पवनेत पिहां वन ।

थुखे वया ल्वगिम्ह भा:तं अन सा ज:व:पिं मस्त कीतय्गु ल्हा:तुति लिक्कया: पुखुलिइ वांछ्वया: म्हिताच्वंगु खन । ल्हा:तुति लिक्कया: पुखुलिइ वांछ्व:पिं कीत लख्य् लायेवं हानं न्हापा थें बांला:म्ह हे की जुया: पिहां व:गु खन । थ्व दृश्य खना: ल्वगि नं पुखुलिइ क्वब्बा: वन । पिहां व:बलय् व नं ल्व्य् मदुम्ह, बांला:म्ह मनू जुया: पिहां वल । वहे इलय् भिक्षा पवना: लिहां व:म्ह सत्यकेशरी अन थ्यंक: वल । थ: भातया न्हूगु रुप खना: वं म्हसीके मफुत । सापू मस्तयसं फुक्क खँ कनेवं तिनि सत्यकेशरीं थुल । उगु पुखुलिइ सत्यकेशरीया ल्वगिम्ह भा:त क्वब्बा:गु न्हि धइगु वैशाख १ गते लानाच्वन । अबलय्निसें थ्व थाय्या नां सपनतीर्थ धका: नांजाल ।

न्ह्यस: लिस

क) न्ह्यस: तोखाय् छाया् चाकु दयेकीगु ख: ?

लिस: तु यक्व सइगु जूगुलिं चाकु दयेकेगु ज्या जूगु ख: ।

ख) न्ह्यस: सपनतीर्थय् म्व:लहुया: छु इ:या दर्शन या:वेनगु चलन दु ?

लिस: सपनतीर्थय् म्व:लहुया: चण्डेश्वरी देवीया दर्शन या:वेनगु चलन दु ।

ग) न्ह्यस: सपनतीर्थय् छु विश्वास याना: मनूत म्व:लहू वनी ?

लिस: वैशाख १ गते सपनतीर्थय् म्व:लहुल धा:सा ल्वचं मुक्त जुइ धइगु विश्वास दुगुलिं वकुन्हु अन मनूत म्व:लहू वनी ।

सँगत: धुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
तुयागु	– उखुको	of the sugarcane
ल्हा:तुति	– हातखुट्टा	hands and legs
क्वलात	– निको भयो	clear from disease
बांला:म्ह	– राम्रो	handsome
फुक्क खँ	– सबै कुरा	all situation

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) सपनतीर्थय् वैशाख पूर्णिमाकुन्हु मेला जुइ ।
- ख) सपनतीर्थय् म्वःलुल कि निरोगी जुइ ।
- ग) साजवाःयात नेपालभाषां सापू धाइ ।
- घ) लोकबाखंया जुजुया नां सत्यवन्त खः ।
- ङ) पुखुलिइ सत्यकेशरीया ल्वगिम्ह भाःत क्वब्बाःगु न्हि वैशाख १ गते खः ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) तोखा नगर छु वस्तुया निम्ति नांजाःगु थाय् खः ?
- ख) सपनतीर्थय् गबलय् मेला जुइ ?
- ग) सपनतीर्थया लोकबाखनय् सत्यकेशरीं सुनाप ब्याहा यात ?
- घ) सपनतीर्थया लोकबाखनय् छु म्हगस म्हँगु खः ?
- ङ) सत्यकेशरीया भाःतं सा जःवःपिं मस्तय्सं छु यानाच्चंगु खन ?

३. परियोजना ज्या :

तोखाय् हनीगु सपनतीर्थ मेला बारे न्यनेकने यासँ च्वयाः ब्वनेक्वथाय् ब्वनादिसँ ।

क्रियाकलाप

मस्तय्त तोखा नगरया नक्सा न्ह्यःने तयाः थीथी थाय् क्यनादिसँ । च्वय्चंगु खँत बंकाः धायेकादिसँ । तोखाय् चंगु धार्मिकस्थल व थन याइगु जात्रायाबारे भिडियो क्लिप व किपा क्यनाः खँल्हाबल्हा याकादिसँ । तोखाया जात्राबारे च्वयातःगु च्वसुत बंकाः च्वके बियादिसँ । तोखाया शैक्षिक भ्रमण याकदिसँ । अन च्वपिलिसे खँल्हाबल्हा याकाः अनया महत्व बारे च्वकादिसँ ।

२.८ मयूति अजिमा

सिकाइ उपलब्धि

मयूति अजिमायाबारे बयान यायेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : २)

यें देयूया पूर्वयू लाःगु थ्व मयूति अजिमा मागलयू लाः । मयूति अजिमा पञ्चकुमारी व महालक्ष्मीया प्रतीक खः । देगःया पिने थ्व द्यःपिनिगु वाहन सिंह व मयूर स्थापना यानातःगु दु । मैती देवी नं धाइम्ह थ्व द्यःया देगः उत्तराभिमुख प्यागोडा शैलीया छगू तलाया दु । धातुं दयेकातःगु कलात्मक देगःया दुने देवी थः गणपिलिसे अमूर्त शिलाया रूपयू विराजमान जुयाविज्याःगु दु । मूलद्वारया न्ह्यःनेसंः बेताल व देगःया न्ह्यःने ल्यूने कलात्मक सतः, मयूरकुण्ड, श्मशानया पूर्वयू रुद्रमति खुसि दु । देगःया ल्यूने पञ्चतीर्थया घाट दु ।

जुजु गुणकामदेवं खड्ग आकारया कान्तिपुर देयू निर्माण यात । उबलयू देयूया सुरक्षाया निंतिं तन्त्र साधना यात । तन्त्रं अष्टमातृका गण शक्तिपीठ स्थापना यात । अबलयू मयूतिदेवी देशं पिने लात । अयूसां थ्व देवीयात देयू रक्षक तान्त्रिक शक्ति स्रोतया रूपयू कयातःगु दु ।

थ्व जात्रा कार्तिक कृष्ण चतुर्दशी निसें कार्तिक शुक्ल प्रतिपदातक न्याकेकी । चतुर्दशीकुन्हु सुथयू देवीयात विधिपूर्वक पुजा याइ । बहनी मागल त्वालयू च्वंगु द्यःछें गणेश, पञ्चकुमारी व महालक्ष्मीयात खतयू तथा जात्रा याइ । जात्रा यानाः गणेशयात ज्ञानेश्वरया देगलयू तइ । पञ्चकुमारी व महालक्ष्मीयात मैयूतिदेवी थासयू हयाः खः नापं देगः दुने तइ । बाचा इलयू वज्रयानी परम्पराकथं तन्त्र विधिं पुजा यानाः होम याइ । कन्हयू औसीकुन्हु सुथयू पञ्चतीर्थयू मेला यानाः देवीया दर्शन यायेगु चलन दु । न्हिनयू गुथि खलकं देवीयात गोप्य पुजा यानाः पिने १३ कन्यायात १३ देवी भाःपियाः मरःजा नकी । बहनी निम्हं देवीया खःजात्रा यानाः देयू चाःहीकी ।

पारुकुन्हु सुथं निसें बाजं थानाः न्हिनयू येंया कुनाः त्वालयू थ्यंकी । चान्हयू लिहां वयाः ज्ञानेश्वरयू गुथियार तयूसां विधिपूर्वक लसकुस याइ । अनं द्यःछेंयू दुकायेधुंकाः जात्रायू वंपिसं छसिकथं च्वनाः म्हपुजाया रूपयू भवयू नइ । भवयू नयेधुंकाः जात्रा क्वचाइ । थ्व जात्रा मु स्वां मिइपिं मू (मुनिकार)पिसं न्यायेकिगु याइ ।

न्ह्यसः लिस

क) न्ह्यसः मागल त्वाःयात आः छु धाइ ?

लिसः मागल त्वाःयात आ ज्ञानेश्वर धाइ ।

ख) न्ह्यसः मयूति अजिमा छु छु द्यःया प्रतीक खः ?

लिसः मयूति अजिमा पञ्चकुमारी व महालक्ष्मीया प्रतीक खः ।

ग) न्ह्यसः थ्व जात्रा छु थरयापिं नेवाःतयूसां याना वयाच्वंगु दु ?

लिसः थ्व जात्रा मागल त्वाःया 'मूस्वां' पिइपिं मुनिकारतयूगु थीथी गुथिं चले याना वयाच्वंगु दु ।

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
न्ह्यःनेसं	– अगाडि	in front of
कयातःगु	– मानेको	worshipped
द्यःछँ	– देवघर	god's home
सुथय्	– बिहान	morning
भाःपियाः	– मानेर	supposed to
नयेधुंकाः	– खाइ सकेपछि	after eating
जात्रा क्वचाइ	– समापन हुन्छ	ending of the jatra

याज्या

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) मय्ति अजिमाया न्ह्यःनेसं बेताल दु ।
- ख) देय्या सुरक्षाया नितिं तन्त्र साधना याइ ।
- ग) औंसीकुन्हु मरःजा नकी ।
- घ) पारुकुन्हु तःजिक जात्रा यानाः यँया कुनाः त्वाल्य् थ्यंकी ।
- ङ) देवीयात द्यःछँ दुकाये धुंकाः जात्रा क्वचाइ ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) देगः दुने देवी सुलिसे विराजमान जुयाबिच्यागु दु ?
- ख) देय्या सुरक्षाया नितिं छु याइगु खः ?
- ग) थव जात्रा गबल्य् निसँ गबलये तक न्यायेकी ?
- घ) चतुर्दशीकुन्हु बहनी छु छु द्यःया खः जात्रा याइ ?
- ङ) औंशीकुन्हु सुथय् छु तीर्थय् मेला भरे याइ ?

३. परियोजना ज्या :

मय्ति अजिमाया देगः दुने दुपिं द्यःपिनिगु नां न्यनेकने यानाः धलः दयेकाः ब्वनेक्वथाय् ब्वनादिसँ ।

क्रियाकलाप

थव जात्रायाबारे ब्वंके बियादिसँ । मस्तय्त ब्यक्तिगत रूपं थव जात्राबारे च्वसु च्वकेगु धँ धँ बल्लाः कासा याकादिसँ । मय्ति अजिमाया शैक्षिक भ्रमण याकादिसँ । थुकियाबारे द्यःपाःलाःलिसे खँल्हाबल्हा याकाः थन दुपिं द्यःपिनिगु नां व महत्व च्वकादिसँ ।

२.५ ज्या:जंक्व (बुराबुरी जंक्व) या वसः

सिकाइ उपलब्धि

बुराबुरी जंक्वया वसःया बारे बयान चाये फइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : ४)

नेवाः संस्कारय् मनूयात निक्वः जंक्व याइ । छक्वः मचाबलय्, मेगु बुरावरि उमेरय् । बुरावरि जुइकाः याइगु जंक्वयात ज्याःजंक्व धाइ । काय/मृत्याय्पिसं मांअबुं थःपित लहिनाः सुसाःकुसाः यानाः ब्वलंकूगुलिं सम्मान कथं मांअबुया जंक्व याइगु खः । जंक्व यायेधुंकल कि मनूयात द्यःया दर्जा वियाः सम्मान याइगु परम्परा दु । उमेरकथं मनूयात न्याक्वः तक जंक्व यायेगु चलन दु । व थथे दु :

क) भीमरथारोहण

थ्व न्हापांगु जंक्व खः । मनू ७७ दँ, ७ ला, ७ न्हु, ७ घडी व ७ पला दुगु इलय् थ्व जंक्व याइ । थुकी ज्याःजंक्व याइम्हेसित विशेष खतय् तयाः साली । खतय् सुर्घःया वाहनया रूपय् सलचा दइ ।

ख) चन्द्ररथारोहण

द्वःछिक्वः तिमिला (चन्द्रमा) खनकि निक्वःगु जंक्व याइ । मनू ८२ दँ ४ ला दुगु पुन्हिकुन्हु याइगु थ्व जंक्वय् खतय् तयाः धाःसा साली मखु । तिमिलायात पुज्यानाः सवालाख इताः च्याकी । ब्रम्हाया वाहन हँय् च्याः खः छायेपी ।

ग) देवरथारोहण

मनूया उमेर ८८ दँ, ८ ला, ८ न्हु, ८ पला दुगु लसताय् स्वक्वःगु जंक्व याइ । थुकी मनूयात विष्णु द्यः भाःपियाः गरुडया म्हय् च्वनाः ब्वयावःगु प्रतीक कथं क्वबियाः त्वाःवहाः चाःहीकी । थ्व जंक्वबलय् छगू लुखां पित यंकीसा मेगु लुखां दुकायेगु याइ । गनं गनं भ्यालं दुकायेगु नं यानाच्वंगु दु ।

घ) दिव्यरथारोहण

थ्व जंक्व मनूया उमेर ९९ दँ, ९ ला, ९ न्हु, ९ घडि, ९ पला क्यंगु लसताय् याइ । थ्व जंक्वयात मनू पुनर्जन्म जूगु ल्याखं काइ । उकिं जंक्व याइम्हेसित क्वं वा त्यपं पिकायेगु याइ । थुकी जंक्व याइम्हेसित महाद्यः भाःपियाः खतय् द्वहंचा च्याः छायेपी ।

ड) महादिव्यरथारोहण

थ्व जंक्व मनूया उमेर १०८ दँ, १० ला, १० न्हुक्यंकुन्हु याइ ।

जंक्वया तिसा पुनाय्चा :

जंक्व याइम्ह मनूया न्हाय्पनय् छता विशेष कथंया लुँयागु तिसां तीकेगु याइ । थुकियात पुनाय्चा धाइ । जंक्व याइम्ह मनूयात च्चः भाःपियाः कपालय् दृष्टि तिक्केगु नं याइ ।

जंक्वया वसः

जंक्व धइगु हे मनूयात च्चः भाःपियाः सम्मान याइगु संस्कार खः । उकिं जंक्व याइबलय् मिसाम्ह जूसा ह्याउँक दोपत्ता पर्सि, तासया लं, तासया गां न्ययेकी । मिजंम्ह जूसा तःजिक लंसुरुवाः पुंका बेतालिं चिकी । कपालय् लुँयागु सिन्हः नं तिक्केगु याइ ।

न्ह्यसः लिस

क) न्ह्यसः भीमरथारोहण याइबलय् खः सुनां साली ?

लिसः भीमरथारोहण याइबलय् स्याःन्याःपिं थःथितिपिसं खः साली ।

ख) न्ह्यसः पुनाय्चाय् छु छु तयातइ ?

लिसः पुनाय्चाय् लुँ, भिम्पू व मोति तयातइ ।

ग) न्ह्यसः बेतालि धाःगु छु खः ?

लिसः जंक्व याइम्ह मिजंयात छ्यनय् हिंकीगु तुयूगु कापःयात बेतालि धाइ ।

खँग्वः धुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
सलचा	घोडा	horse
कुबियाः	बोकेर	carried
त्यप	घ्याम्पो	ghyampo
द्वहंचा	साँढे	ox
भिम्पू	मुगा	coral

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) मचाबलय् याइगु जंक्वयात मचाजंक्व धाइ ।
- ख) ज्या:जंक्व यायेधुंकल कि मन् छः जुइ धाइ ।
- ग) ज्या:जंक्व याइम्हेसित पुनाय्चा छ्यनय् तिकेगु याइ ।
- घ) ज्या:जंक्व याइम्हेसित कपालय् दृष्टि तिकेगु याइ ।
- ङ) ज्या:जंक्व याइम्हेसित तुतिइ अलः तइ ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) नेवाः संस्कारय् ज्या:जंक्व ग्वःकः याइ ?
- ख) न्हापांगु ज्या:जंक्व गबलय् याइ ?
- ग) ज्या:जंक्वबलय् मिसाम्हेसित छु वसः पुंकी ?
- घ) ज्याजंक्वबलय् न्हाय्पनय् छु तिसां तीकी ?
- ङ) ज्याजंक्वबलय् कपालय् छु तीकी ?

३. परियोजना ज्या :

छिगु छँय् वा जःलाखःलाय् ज्या:जंक्व याःगु स्वयाः वा ब्वनाः छितः गथे ताल बःचाहाकलं च्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

ज्या:जंक्वया बारे मस्तय्सं स्यूगु खँ धायेकादिसँ । च्वय् बियातःगु खँतब्बंका धायेकादिसँ । न्याम्ह मस्तय्त चार्ट पेपरय् जंक्वया नां च्वकाः उकी गबलय् गबलय् जंक्व याइ धकाः नं च्वकाः न्ह्यःने क्यने बिकादिसँ । मस्तय्गु निगू पुचः दयेकाः छगू पुचःयात छगू जंक्वया नां धायेकेगु व मेगु पुचःया छम्हेस्यां बोर्डय् जंक्व याइगु दँ च्वकादिसँ । पाय्छि जूसा नम्बर बियादिसँ । अप्वः नम्बर हःगु पुचःयात सिरपाः बियादिसँ । ज्या:जंक्वया महत्व थुइकाः बुराबुरितय्त यायेमाःगु सम्मान नापं शारीरिक रूपं कमजोर जूपित यायेमाःगु ग्वाहालिया बारे वक्तृत्वकला कासा याकादिसँ । उमित सुइकीगु तिसाज्वलं, वसःज्वलंया नां फयांफत्तले अप्वः धायेकादिसँ ।

२.६ गुह्येश्वरी जात्रा व मचातिया जात्रा

२.६.१ गुह्येश्वरी जात्रा

सिकाइ उपलब्धि

गुह्येश्वरी जात्रायाबारे बयान यायेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : २)

बागमति खुसिया सिथय् लाक्क गुह्येश्वरीद्यःया देगः दु । देगलय् दुने कलश दु । वहे कलशयात गुह्येश्वरीद्यःया रुपय् पुजा याइगु खः । स्वस्थानी बाखंकथं सतीदेवीं थः भाःत महाद्यःयात थः अबुं अपमान याःगुलिं यज्ञकुण्डय् क्वब्बानाः प्राण त्वःतल । महाद्यः वय् थें जुयाः कलाःया सीम्ह क्वबियाः हलिं चाःहिल । सतीदेवीया गुह्य अङ्ग पतन जुयाः गुह्येश्वरी पीठ उत्पति जूगु खः ।

गुह्येश्वरी जात्रा धकाः दय्दसं कछलागा दसमिकुन्हु खःजात्रा याइ । खःजात्रा यायेन्त्यः अष्टमिकुन्हु विधिपूर्वक पुजा यानाः शुभ साइतय् यःसिं थनी । येँ हनुमानध्वाखाय् च्वम्ह तलेजु देगःया पुजारी कर्माचार्य गुह्येश्वरी

जात्रा न्ह्याकेत 'ब्वना पुजा' याःवइ । नवमिकुन्हु न्हिनय् तलेजुइ च्वंम्ह तुलजा भवानीयात कायेत गुह्येश्वरीं बाजं सहित हनुमानाध्वाखा थ्यनी । तुलजा भवानीया छुं नं मूर्ति मद्दु । अष्टदल कमलया च्वय् धातुया कलश तयाः देवीया रूपय् खतय् तइ । बाजं सहित गुरुजुया पल्टन नापं खःजात्रा यानाः गुह्येश्वरी देगः दुने देवीयात प्रतिष्ठापन याइ । बाचा इलय् कर्माचार्य पुजारीपिसं देवीयात तान्त्रिक विधिं गुप्ती पुजा याइ । थुक्कियात 'महापुजा' नं धाइ । दसमिकुन्हु सुथनिसें भक्तजनपिसं पुजा याइ । अनं गुह्येश्वरी जात्रा याइपिं गुथियारतय्सं 'शोभा पुजा' याइ । सन्ध्याइलय् गुह्येश्वरी देगलं तुलजा भवानीयात लित हयेत खःतय् तइ । खयात हनुमानध्वाखा यंकी । उवलय् यःसिं क्वःथली । एकादसिकुन्हु येँय् च्वपिं मानन्धरतय्सं पुजा यानाः लसकुस यानाः 'द्यः थहाँ विज्याकेगु' धकाः तुलजा भवानीयात देगलय् दुकायेधुंकाः गुह्येश्वरी जात्रा क्वचाइ ।

न्हापा न्हापा छम्ह साय्मि (मानन्धर) चिकं म्युम्यु जंगलया लँपु जुनाः वनाच्वंगु इलय् गुह्येश्वरीद्यः लुइकूगु खः । उकिं गुह्येश्वरीद्यःयात साय्मितय्सं तसकं हनावयाच्वंगु जुयाच्वन ।

न्ह्यसः लिस

क) न्ह्यसः गुह्येश्वरी द्यःया देगःया प्यखेर छु छु दु ?

लिसः गुह्येश्वरी द्यःया देगःया प्यखेरं वहःया लुखा दु ।

ख) न्ह्यसः गुह्येश्वरी द्यःया देगलय् गजू दु ला ? देगःया प्यकुलिं कुपाखे छु कुइकातःगु दु ?

लिसः गुह्येश्वरी द्यःया देगलय् गजू मद्दु । तर देगःया प्यकुलिं कुपाखे लुँ सियातःगु नागं कुइकातःगु दु ।

ग) न्ह्यसः गुह्येश्वरी द्यः भाःपियातःगु कलशया तःलय् दुगु कुण्डय् छु छु छायेगु याः ?

लिसः गुह्येश्वरी द्यः भाःपा पुज्याना वयाच्वंगु कलशया तःलय् दुगु कुण्डय् छ्येसगंनापं न्या, अय्लाः व थ्वेँ नं छायेगु याः ।

खँग्वः धुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
क्वब्वानाः	फाल हालेर	jump
यायेन्ह्यः	गर्नु अगाडि	before
ब्वना पुजा	निमन्त्रणा पूजा	worship
प्रतिष्ठापन	प्रतिष्ठा गर्ने काम	stablish
गुप्ती पुजा	गोप्य पूजा	secret worship

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) गुह्येश्वरी नं छगू पीठ खः ।
- ख) थ्व जात्राबलय् कछलागा अष्टमिकुन्हु यःसिं थनी ।
- ग) थ्व जात्राबलय् कछलागा दसमिकुन्हु तलेजुइ च्वंम्ह तुलजा भवानीयात गुह्येश्वरी थ्यंकी ।
- घ) कर्माचार्य पुजारीपिसं देवीयात तान्त्रिक विधिं पुजा याइ ।
- ङ) तुलजा भवानीया खः गुह्येश्वरीं लित ह्येवं यःसिं क्वःथली ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) छुकियात गुह्येश्वरी छःया रूप्य् पुजा याइ ?
- ख) सतीदेवी छाय् यज्ञकुण्डय् क्वब्वात ?
- ग) कर्माचार्य पुजारीं छु छु ज्या याइ ?
- घ) जात्रा यायेत तुलजा भवानीयात गन यंकी ?
- ङ) शोभा पुजा सुनां याइ ?

३. परियोजना ज्या :

कछलागा अष्टमिनिसँ दसमितक गुह्येश्वरी छःया जात्रा गथे याताः न्याकेकी ? न्यनेकने याताः च्वयादिसँ । ब्वनेक्वथाय् ब्वनादिसँ ।

क्रियाकलाप

च्वय् च्वयातःगु खँत ब्वंके बियादिसँ । थ्वबारे ब्वनेक्वथाय् नाटक याकादिसँ । मस्तयात निगू पुचः दयेकादिसँ । छगू पुचःयात थ्व जात्राबारे न्ह्यसः न्यंकादिसँ अले उकिया लिसः मेगु पुचःयात बीके बियादिसँ । मिले जूसा नम्बर बियादिसँ । पालंपाः न्ह्यसः लिसः कासा याकाः अप्व नम्बर हःगु पुचःयात सिरपाः बियादिसँ । गुह्येश्वरी छःया थाय् शैक्षिक भ्रमण याकादिसँ । पुजारीलिसे खँलाबल्हा याकाः लुयावःगु खँत च्वकादिसँ ।

२.६.२ मचातिया जात्रा

सिकाइ उपलब्धि

मचातिया जात्रायाबारे बयान यायेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : २)

भलभल अष्टमी कुन्हु थ्व जात्रा ग्वलय् न्यायेकी । थ्व जात्रा जुजु अमर मल्लया पालय् न्ह्यागु खः । थ्व जात्राय् तान्त्रिकयागु मू भूमिका दु । किंवदन्ती कथं नागार्जुन पहाडं राक्षस ग्वलय् वयाः मस्तय्त लुटे यानाः यंकीगु जुयाच्वन । अनं ग्वलयापिं मनूत मुना भुवनेश्वरीया द्यःपाःला भूमि आचाजुयाके दुःख कंवन । आचाजु तान्त्रिक जूगुलिं लोक कल्याणया निंतिं वं राक्षसतये मस्तय्त तन्त्र शक्तिं स्यानाः त्रिशूलय् तियाः देय् परिक्रमा याकाः वला साःगु जुयाच्वन ।

मचातिया जात्राय् मंगलेश्वरी, जयबागेश्वरी, बच्छलेश्वरी व भुवनेश्वरी द्यःया जात्रा याइ । थ्व जात्राय् त्रिशूल, छुरा, लुसी, बलि आदिया नं खः दयेकाः मिसा व मिजं मस्तय्त त्रिशूलं तियाः देय् परिक्रमा याकाः जात्रा हनेगु याइ ।

स्यस्यः जातया नेवाःया नेतृत्वय् जुइगु थ्व जात्राया निंतिं स्वांयाःपुन्हिकुन्हु जयबागेश्वरीया वर्षवर्द्धन पुजाया चान्हय् मस्तय्त ल्ययेगु परम्परा दु । गुंगू जातया नेवाःतय्सं प्यन्हुतक थ्व जात्रा न्यायेकीगु खः । थ्व जात्राय् ग्वलया भुवनेश्वरीया खः नापं मस्तय्गु खः नं पिकाइ । थ्व खः जात्रा भण्डारी थरयाम्ह स्यस्यः जातयाम्ह मनूया नेतृत्वय् पिकाइ । थ्व खः जात्राया लिउलिउ जुइपिसं येंमितय्त असन्तुष्टी व्यक्त यानाः देय् चाहिलीगु चलन दु ।

न्ह्यसः लिस

क) न्ह्यसः भलभल अष्टमी छु महिनाय् लाः ?

लिसः भलभल अष्टमी असार महिनाय् लाः ।

ख) न्ह्यसः गन मचातिया जात्रा न्यायेकल ?

लिसः ग्वल देशय् मचातिया जात्रा न्यायेकल ।

ग) न्ह्यसः अबलय् छु जगे यानाः मचातिया जात्रा न्यायेकल ?

लिसः अबलय् ग्वलय् अष्टमातृका देवी जगे यानाः मचातिया जात्रा न्यायेकल ।

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
तियाः	घोचेर	poke
याकाः	गराएर	by doing
स्वांयाः पुन्हि	वैशाख पुर्णिमा	full moon of Baisakh
ल्ययेगु	छान्ने	select

याज्या

१. पाय्छि जु मजू च्वयादिसँ :

- क) मचातिया जात्रा महाअष्टमिकुन्हु न्यायेकी ।
- ख) भुवनेश्वरीछःया छःपालाः भूमि आचाजु खः ।
- ग) थव जात्राय् महेश्वरी छःया जात्रा याइ ।
- घ) थव जात्रा यायेत स्वांयाः पुन्हिकुन्हु मस्त ल्यइ ।
- ङ) थव जात्राय् मस्तय्गु खः पिकाइमखु ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) तान्त्रिक आचाजुं छु प्रतिशोध काःगु जुयाच्वन ?
- ख) नागार्जुन पहाडं सु वयाः मस्तय् लुटे यानाः यंकीगु जुयाच्वन ?
- ग) मचातिया जात्रा छु छु यानाः न्यायेकी ?
- घ) थव जात्रा यायेत मस्त गबलय् ल्यइ ?
- ङ) थव जात्रा गवःनुह तक याइ ?

३. परियोजना ज्या :

थव जात्रायाबारे थँजिपिलिसे न्यनेकने यानाः च्वसु च्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

च्वय्च्वंगु खँत बंके बियादिसँ । लोककल्याण जुइगु ज्या यायेमाः धइगु विषयलय् च्वसु च्वयेगु धेंधेंबल्लाः कासा याकादिसँ । थव जात्रायाबारे भिडियो क्लिप कयनाः मस्तय् दथुइ न्ह्यसः लिसः कासा याकादिसँ ।

२.७ घःकू जापं छँ छखांया नां

२.७.१ घःकू

सिकाइ उपलब्धि

घःकूयाबारे बयान याये फइ ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : २)

दक्वसिगुँ छँय् न्हिन्हं घः
पुज्यायेत छकू अलग्ग क्वथा
दइ । व क्वथायात घःकू (घःकुथि)
धाइ । घःकुथिइ घः पुजालिसें
सम्बन्धित थीथी ज्वलं तयातःगु
दइ । घःकू छँया दकलय् पवित्र
थाय् खः । अन थःगु आस्था
विश्वास दुपिं घःपिं पलिस्था
यानातःगु दइ । घःकुथिइ ध्यान,
जप आदि याइ । थन दुहां वनेत
ल्हाःतुति सिलाः, नसला कयाः
जक दुहां वनेमाः ।

न्हयसः लिस

क) न्हयसः घःकू गथेयानाः सुचुकुचु याइ ?

लिसः घःकुथिइ बँ पुनाः, पुजाभः सिलाः सुचुकुचु याइ ।

ख) न्हयसः पुजालिसे सम्बन्धित ज्वलंत च्वयादिसँ ।

लिसः पुजा यायेत पुजाभः, सिन्हःमू, कलः, स्वां, जाकि, धुपाँय्, बजि आदि ज्वलंत दइ ।

ग) न्हयसः पुजा सुरु गथेयानाः याइ ?

लिसः पुजा याइम्हेस्यां ख्वाः सिलाः, घःकू सुचुकुचु याइ । नीलः कयाः घःकुथिइ च्वनी । पुजाभलय् माःगु ज्वलंत तइ । अन दुपिं घःपिंत ख्वाः सिकाः पुजा सुरु याइ । पिने घःके वनेमाःसा पुजाभः कलःखय् तयाः घःके वनी ।

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी	
द्यःकू	—	पुजाकोठा	God's room
ज्वलं	—	सामान	goods
पुजाभः	—	पुजा थाल	puja plate
सिन्हःमू	—	टिका दानी	tika pot
कलः	—	पूजा सामग्री राख्ने भाँडो	basket for worship

याज्या

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) द्यःकुथिइ दुहां वनेत लाकां न्ह्याये मज्यू ।
- ख) द्यः न्हिं न्हिं सुचुकुचु यायेमाः ।
- ग) पुजाभलय् म्हासुसिन्हः नं तयेमाः ।
- घ) दकसिबे न्हापां गणेद्यःयात पुजा यायेमाः ।
- ङ) द्यःकुथिइ मकः नं दइ ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) द्यःकुथि छुकि यात धाइ ?
- ख) द्यःकुथिइ दइगु न्याता ज्वलंया नां च्वयादिसँ ।
- ग) पुजा यायेत पुजाभलय् छु छु तयेमाः ।
- घ) द्यःयात पुजा यायेत दकसिबे न्हापां छु यायेमाः ?
- ङ) द्यःयात इताः गबलय् च्याकी ?

३. परियोजना ज्या :

छिगु छँया द्यःकूया बयान यानाः च्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

मस्तय्त थःगु छँया द्यःकुथिइ सु सु द्यःपिं दु, छु छु पुजा ज्वलंत दु धकाः खँल्हाबल्हा याकादिसँ । च्वय् बियातःगु खँत ब्वंकाः धायेकादिसँ । मस्तय्गु प्यंगू पुचः दयेकाः दक्व पुचःयात छम्ह छम्ह द्यःया किपा च्वकादिसँ । पुजाज्वलंया नां भ्वंया कुचाय् च्वकाः थःपिसं च्वःम्ह द्यःयात पुजा याकादिसँ । अथे हे मेगु पुचलं च्वःगु किपायात नं पुज्याकादिसँ । मस्तय्त द्यःकू छाय् अलग क्वथाय् जुइमाःगु खः धइगुबारे खँल्हाबल्हा याकादिसँ ।

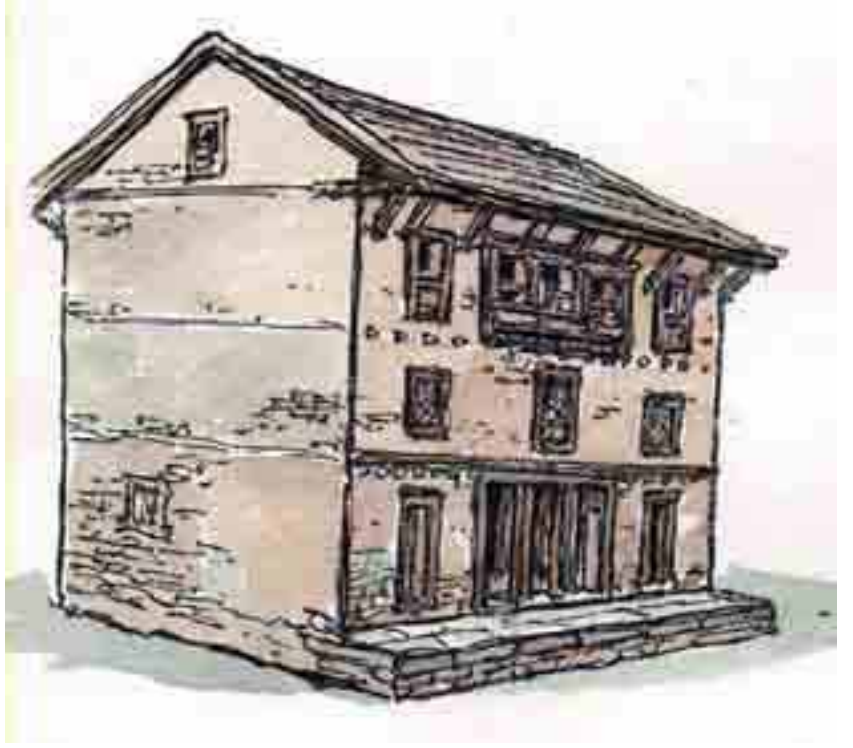
२.७.२ छँ छखांया नां

सिकाइ उपलब्धि

छँ छखांया नां धायेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : २)

भीत सुरक्षा वीगु थाय् भीगु छँ खः । यँ देय्या छँ अप्वः यानाः प्यतँजाः जुइ । छँ अप्पा, चा, सिँ आदि वस्तु तयाः दयेकेगु याइ । थनया छँय् विशेष यानाः निद्या दइ । थुकी न्ह्यःनेया द्या लँ, चुक, बहाः वा ननिपाखे स्वइसा मेगु द्या दुने लाइ । छँया दकलय् क्वय्या तल्लायात छेदि धाइ । छँ दिनाच्चंगु तल्ला जूगुलिं थुकियात छेदि धाःगु खः । छेदिया च्वय्या तल्लायात मातं धाइ । मातंया च्वय्या तल्लायात च्वतँ धाइ । दकलय् च्वय्या तल्लायात वैगः धाइ । वैगःया दुनेया ब्वय् द्यःकू व भुतू दइसा पिनेया ब्व कःसि कथं छ्यली ।

छँयात लः मथाइगु कथं आँय्पा पौ तयाः त्वपुयातइ । पल्लइ जः कायेत वा कुँ पितछ्वयेत प्वाः छप्वाः तइ । उकियात भौप्वाःचा धाइ । छँया पिने पिखालखुइ क्षेत्रपाल कथं द्यः पलिस्था यानातःगु दइ । थन च्वपिं मनूतय्सं छँयात नं द्यः भाःपी । उकिं दुहापिहां जुइबलय् छँयात भागि यायेगु याइ । छँय् लुखा, खापा, भ्याः, स्वाहाने, तःखा, भतुपंजः आदि थेंज्याःगु अंगत दइ ।

न्ह्यसः लिसः

क) न्ह्यसः छेदिइ छु छु याइ ?

लिसः छेदिया न्ह्यःनेया ब्वय् कुति वायेगु, वसः हीगु आदि ज्या याइ । दुनेया ब्वय् सा, म्येय् आदि लही ।

ख) न्ह्यसः मातं तल्ला छु यायेत छ्यली ?

लिसः मातंया दुनेया ब्व द्यनेत छ्यलीसा पिनेया ब्व बैठक क्वथा जुइ ।

ग) न्ह्यसः च्वतँ तल्ला छु यायेत छ्यली ?

लिसः च्वतँया दुनेया ब्व आगं वा धुकू क्वथा कथं छ्यली । पिनेया ब्व भ्वय् नयेत, धलं दनेत वा मेमेगु ज्याखँ यायेत छ्यली ।

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
स्वाहाने	भन्याङ्ग	ladder
भ्याः	भ्याल	window
छेदि	छिँडी	ground floor
भुतू	चुल्हो	kitchen

याज्या

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) छँ नं भीत सुरक्षा बी ।
- ख) छँय् विशेष याना: निद्या दइ ।
- ग) छँ न्यातँ जा:यागु नं दु ।
- घ) न्हूगु छँ प्यतँजा सिबें अप्व: नं दनेगु याना ह्याच्वंगु दु ।
- ङ) भतुपंज: धइगु स्वाहानेया बार ख: ।

२. क्वय् बियात:गु न्ह्यस:या लिस: बियादिसँ :

- क) छँ छु यायेत दयेकी ?
- ख) छँ दनेत गज्या:गु थाय् मा: ?
- ग) छँ दनेत छु छु सामान मा: ?
- घ) यँ देय्या छँ ग्व:तँजा: जुइ ? नां च्वयादिसँ ।
- ङ) बैगल्य् छु छु याइ ?

३. परियोजना ज्या :

यँ देय्या पुलांगु छँ अवलोकन याना: अन खँगु खँत च्वया: ब्वनेक्वथाय् ब्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

नेवा: छँया किपा च्वकादिसँ । प्यतँजा:या नां नं च्वकादिसँ । छँ दुने दइगु थीथी ब्वया नां धायेकादिसँ । च्वय् बियात:गु खँत बंका: धायेकादिसँ । छँय् दइगु ज्वलंत फयांफत्तले अप्व: धायेकादिसँ । लुखा, खापा, भ्याः, स्वाहाने, त:खा, भतुपंज: आदिया विशेषता धायेकादिसँ ।

सिकाइ उपलब्धि

इहिपा ज्वलंया नां धायेफइगु व बयान यायेफइगु।

(पाठ्यघन्टी ल्या : ६)

वंशपरम्परा न्ह्याकेत व मनूयात जिम्मेवारीपूर्ण जीवन न्ह्याकेबीत याइगु संस्कारयात इहिपा संस्कार धाइ । इहिपा उमेर गाना: पूर्ण मानसिक व शारीरिक विकास जूपिं मिसा व मिजंया दथुइ याइ । मिसा व मिजं निम्हेस्यां यल व जात: नं तू धइगु जुल धा:सा ग्वय् बीगु खँ क्व:छी ।

१. ग्वय् बीगु :

मिजं पक्षं मिसा पक्षयात इहिपा निश्चित जुल धका: वचनवद्ध यायेत ग्वय् बीगु ख: । ग्वय् बीवलय् लम्पिचाय् भ्रिग: ग्वय् व दक्षिणा तया: मिसाया मांअबुयात ल:ल्हाइ ।

२. सिसाबुसा बीगु :

ग्वय् बी धुनकि मिसायात इहिपाया लागि मानसिक कथं तयार याना तयेत मिजंया छेंपाखें इलय्ब्यलय् मौसम कथंया सिसाबुसा (फलफुल) छ्वयेगु याइ ।

३. लाखा बीगु :

इहिपा न्ह्य: मिजं पक्षं मिसाया छेंय् लाखा छ्वयेगु याइ । म्ह्याय्मचा विया छ्वयेगु न्हि क्व:जीवं लाखा कायेगु याइ । लाखामरियात स्या:न्या:पिं थ:थितिपिंत ध्वबा छगं: तया: बी यंकेमा:गु चलन दु ।

४. कल्या न्ह्याकेगु :

मिसा पक्षया भ्वय् जुइ प्यन्हु न्ह्य: मिजं पक्षं भम्चा जुइम्ह मिसायात कल्या न्ह्याकेगु याइ । ल्हातय् न्ह्यायेगु लुंयागु बालायात कल्या धाइ । उगु इलय् पुजाभ:, सगं, सिसाबुसा, मरिचरि, मसला, ग्वा:, निक:मरि, चाकु, वस:, सिन्ह:, दुरु, न्या इत्यादि नं तयाछ्वइ ।

५. स्वांमा: व तिसा क्वखायेकेगु (ह्वंकेगु) :

मिसा व मिजं निखल:सिंया पुरोहितपिं च्वना: इहिपा संस्कार न्ह्याकी । मिसाया अबुं कन्यादान याइ । साइतय् लाका: मिजनं मिसायात स्वांमा: व तिसा क्वखायेकी । मिसां नं मिजंयात स्वांमा व तिसा क्वखायेकी । मिजनं मिसाया सिन्चा छायेका वी । थुकियात हे ह्वंकेगु धाइ । इहिपाया मुख्य संस्कार थ्वहे खः ।

६. दुचायेकेगु :

इहिपा धुंका: म्हयाय्मचाया खा: स्व: वनी । खा: स्वयेधुंका: जिलाजंयात मिसाया छैय् विधिवत् रुपं थःगु नं कुलया अंशियार कथं दुचायेकेगु याइ । थुगु इलय् जिलाजंया ल्हातिं मिसाया सकलें थःथितिपिसं ग्वय् काइ । जिलाजंयात वसः, सर्गं बिया: तःजिक हनावना तया: भ्वय् नकी ।

न्ह्यसः लिसः

क) न्ह्यसः मिजं पक्षया सुनां मिसा पक्षयाथाय् भम्चा ल्हा:वनी ?

लिसः मिजं पक्षया लमिं मिसा पक्षयाथाय् भम्चा ल्हा:वनी ।

ख) न्ह्यसः लमिं छु ज्या याइ ?

लिसः लमिं मिसाया जातः ह्या: ज्योतिषयात क्यना: तू मत् वा ज्यू मज्यू स्वकेबी ।

ग) न्ह्यसः इहिपा यायेगु क्व:छी न्ह्यः छु याइ ?

लिसः इहिपा यायेगु क्व:छी न्ह्यः म्ह स्वयेगु याइ ।

सँगतः धुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
न्ह्याकेत	अगाडि बढाउन	to go ahead
ग्वय्	सुपारी	betel nut
क्वसः	दाइजो	present
कल्या	धातुको विशेष चुरा	special metal ring
सिन्चा	सिन्दुर	red powder
दुचायेकेगु	भिर्त्र्याउने	welcoming

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) मिसा व मिजं शारीरिक रुपं पूर्ण विकसित जुलकि इहिपा याइ ।
- ख) भम्चा मालेगु ज्या लमिं याइ ।
- ग) न्हापा भ्वय् कार्डया रुपय् ग्वय् बीगु याइ ।
- घ) इहिपा यायेत दकलय् न्हापां ह्वंकेगु याइ ।
- ङ) जिचाभाजु दुचायेकीबलय् म्ह्याय्मचा जक थःछँय् वनी ।

२. व्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) इहिपा ज्वलंया नां च्वयादिसँ ।
- ख) ग्वय् बीबलय् छु छु वस्तु मदयेक मगाः ?
- ग) कल्या सुनां न्ह्याइ ?
- घ) जिलाजं दुचायेकेगुया अर्थ छु खः ?
- ङ) इहिपाय् छु छु क्रियाकलाप यायेमाः ?

३. परियोजना ज्या :

थःगु छँ वा थःथितिपिंथाय् थःपिनिगु हे जातीय संस्कार कथं जुइगु इहिपा लुमंकाः थःगु अनुभव बःचाहाकलं च्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

इहिपाबारे मस्तय्सं खंगु व स्युगु खँत धायेकादिसँ । इहिपा ज्याभ्वःयागु किपा व भिडियो विलप क्यनाः छसिकथं छु छु याइ धकाः खँल्हाबल्हा याकादिसँ । च्वय् बियातःगु खँत बंकाः धायेकादिसँ । थीथी बुंदाया थीथी पुचः दयेकाः मू खँ चार्ट पेपरय् च्वकादिसँ । दक्व मस्तय्त ब्वति कायेकाः लमिं भम्चा मालेगु ज्या निसँ जिलाजं दुचायेकेगु तकया ज्याखँ यात ब्वनेक्वथाय् नाटक याकादिसँ । थीथी ज्याभ्वलय् छ्यलीगु ज्वलंयागु नां भंक्चाय् च्वकाः नाटकय् छ्यलादिसँ । इहिपाया थीथी ज्याभ्वलय् छ्यलीगु ज्वलंया महत्व थुइकाबियादिसँ ।

मृत्यु संस्कार

सिकाइ उपलब्धि

मृत्यु संस्कारया बारे बयान यायेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : ६)

मनूया जन्मलिसें मृत्यु नं स्वाना: वइ । मृत्यु प्रकृतिया नियम ख: । मनू सामाजिक प्राणी ख: । मनू सीवं अन्तिम संस्कार याइ । सीम्हेसिया आत्माया शान्ति कामना यासें मेमेगु थीथी कथंया संस्कार यायेगु याइ । नेवा: संस्कार कथं याइगु मृत्यु संस्कार थुकथं दु :

क) पाल्चा तयेगु

मनू सीवं दकलय् न्हापां सीम्हेसित तुयुगु कापतं त्वपुइ । वयागु तुति क्वय् व छ्यं च्वय् पाल्चा च्याका:तयेगु याइ । म्थ्याय्मचा भिनामचापिसं सीम्हेसित फांगा त:वइ । अनलि सीम्हेसित द्यवं फायेकेगु याइ ।

ख) छ्वासय् वायेगु र पिचा वायेगु

सीम्हेसिया वस:, सुकू, तुफि आदि तया: छ्वासय् वाये यंकी । सीम्ह सिथं यंके धुनेवं छ्वासय् पिचा वायेगु याइ ।

ग) पाखाकुं थनेगु, सिथं यंकेगु, मि तयेगु व बलिं पीगु

सिथं यंके न्ह्य: भाजनय् सप्पा च्याकी । सप्पा च्वाकूगु भाजं सिथं यंकीबलय् नापं यंकी । पंयागु क्वता: दयेका: उकी सीम्ह तया: सिथं यंकी । खुसिइ र दिपय् थ्यंका: सीम्हेसित थ:थिति सकसिनं ल: त्वंकी । सीम्ह मनू अबु जूसा वया त:धिक:मह काय नं मि तइ । मां जूसा चीधिक:मह काय नं मि तइ । सी उइ धुंका: नौ खुसिइ चुइकाछवइ । खुसिसिथय् मि त:मह व सीम्ह थ्युपिं सकसितं ग्वय् छग:, पालु छकू व नयागु कुचा छकू वी । थुकियात नये भाय् याना: बँय् तइ । थुकियात बलिं पीगु धाइ ।

घ) चिपं थीकेगु र ब्या: वनेगु

सीम्ह उइधुंका: स्या:न्या:पिं थ:थितिपिसं बजि, मरि, अय्ला: आदि ज्वना: सीथाय् छँय् नक:वनी । थुकियात चिपं थीक: वनेगु धाइ । सीगु प्यन्हु दुकुन्हुनिसें सतीपिं थ:थितिपिं बजि, चि, पालु, चाकु, सिसाबुसा ज्वना: सीगु छँय् स्व:वनी । थुकियात ब्या: वनेगु धाइ ।

ड) ल्वःचाः बजि नकेगु

सीगु खुन्हु दुकुन्हु बहनी छेँजः, थःथिति फुकीत सकलें च्वनाः बियाछ्वये धुंकूपिं म्ठ्याय्मचां ज्वरे यानातःगु ला मदुगु भ्वय् नयेगुयात ल्वःचाः बजि नयेगु धाइ ।

च) न्ह्यन्हुमा तयेगु

सीगु न्ह्यन्हु दुकुन्हु बियाछ्वये धुंकूपिं म्ठ्याय्मचां नीसी यानाः न्ह्यमना जाकिया जा व थीथी न्ह्यता घासा ज्वरे यानाः पिखालखुइ तइ । थुकियात न्ह्यन्हुमा तयेगु धाइ । वकुन्हु बहनी न्ह्यन्हुमा नसाज्वलं हे तयाः पाखाजा खाइ ।

छ) दू ब्यंकेगु

सीगु भिन्हु दुकुन्हु पुरोहितं खुसिइ ब्यंकेगु संस्कार याइ । थ्वकुन्हु सीम्हेसिया कलाः व कायपिंसं बर्खी वसः पुनी ।

ज) घःसू

सीगु भिनिन्हु दुकुन्हु घःसू याइ । छेँय् सुचुकुचु यानाः सकसिनं म्वःलहुइ । जग्गे यानाः छेँ नं शुद्ध याइ । पुरोहितं सीम्हेसिया नामय् श्राद्ध याकी । सीम्हेसिया नामं थीथी ज्वलं दान नं बी । थुकुन्हु थःथितिपिंत प्रसाद ग्रहणकथं भ्वय् नकेगु चलन दु ।

झ) श्राद्ध

मनू मदयेधुंकाः सीम्हेसिया नामं लय्लय्पतिकं श्राद्ध याइ । लत्यां नं श्राद्ध याइ । भिनिंलां याइगु श्राद्धयात दकिला धाइ । थुगु दिनय् बर्खी फुकेयाइ । बर्खी फुकेयाइबलय् सगं काइ । निदँ दतकि निदँया तिथि याइ । अनं लिपा दँय्दँसं मदुम्हेसिया नामं श्राद्ध याइ ।

न्ह्यसः लिसः

क) न्ह्यसः मृत्यु संस्कार छाय् याइ ?

लिसः सीम्हेसिया आत्माया शान्तिया कामना यासें मृत्यु संस्कार याइ ।

ख) न्ह्यसः मनू सीवं दकलय् न्हापां सीम्हेसित छुकिं त्वपुइ ?

लिसः मनू सीवं दकलय् न्हापां सीम्हेसित तुयुगु कापतं त्वपुइ ।

ग) न्ह्यसः सीगु रवःन्हु दुकुन्हु न्ह्यन्हुमा तइ ?

लिसः सीगु न्ह्यन्हु दुकुन्हु न्ह्यन्हुमा तइ ।

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
नीसी	— चोखो	purification
सप्पा	— गुइँठो	dung cake
न्हयता	— सातथरि	seven kinds
सिसाबुसा	— फलफुल	fruits
भिन्हु	— दश दिन	ten days
बर्खी	— एक वर्षको बन्धन	first year
दँयदँसं	— हरेक वर्ष	every year

याज्या

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) सीम्ह मनूयाथाय् ब्याः यंकेगु धकाः नयेगु ज्वलंत ज्वनाः वनी ।
- ख) मनू सिनाः ब्यंकीकुन्हु चिपं थीकेगु ज्या याइ ।
- ग) मनू सिनाः खुलां दकिला याइ ।

२. क्वय् बियातःगु न्त्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) मृत्युसंस्कार धयागु छु खः ?
- ख) चिपं थीकेत छुछु ज्वलं ज्वनावइ ?
- ग) दू ब्यंकीबलय् सुनां सुनां बर्खी वसः पुनी ?
- घ) घःसूबलय् छुछु दान याइ ?

३. परियोजना ज्या :

क्वय् बियातःगु मृत्यु संस्कारयात कयाः जुइगु ज्याभ्वःया बुँदात चार्ट पेपरय् च्वयादिसँ । नापं उकी ब्वति काइपिं मू मू मनूतय्गु ज्या च्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

मृत्यु संस्कारयात बुँदागत छसिकथं च्वकाः ब्वनेक्वथाय् प्रस्तुत याकादिसँ ।

8.9 िकजू विश्व सम्पदाया नां

सिकाइ उपलब्धि

िकजू विश्व सम्पदाया नां धाये फइगु व बयान याये फइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : ३)

विश्वया न्ह्यःने सुचिकृत जूगु सम्पदा विश्वसम्पदा खः । नेपाःया सम्पदाया नियमकथं १०० दँ पुलांगु छुं नं थाय्बाय्, देगः वस्तुयात सम्पदा धायेगु याइ । विश्वया न्ह्यःने अलग्ग पहिचान दुगु सलंसः दँ न्ह्यःनिसें न्ह्यानाच्चंगु व स्थापित जुयाच्चंगु थाय्बाय्यात विश्वसम्पदा धकाः धायेगु याः ।

विश्वसम्पदाया धलखय् लाःगु नेपाःया सम्पदा थुकथं दु :

१. लुम्बिनी (बुद्ध जन्म जूगु थाय्), लुम्बिनी

२. स्वयम्भू महाचैत्य, स्वयम्भू, येँ

३. पशुपति, येँ

४. खास्ती (बौद्ध), येँ

५. चाँगु नारायण, ख्वप

६. यैया हनुमानधवाखा लाय्कू, यैँ

७. ख्वपया लाय्कू, ख्वप

८. यलया लाय्कू, यल

९. चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज, चितवन

१०. सगरमाथा, कोशी प्रदेश, सोलुखुम्बु

थुपिं मध्ये यैँ दुनेला:गु विश्वसम्पदा थथे दु : १) स्वयम्भू, २) बौद्ध, ३) पशुपति, ४) यैया लाय्कू

लुम्बिनी, चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज व सगरमाथा बाहेक मेगु फुकं स्वनिगः दुनेला:गु विश्वसम्पदा खः । थुकी सगरमाथा व चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज प्राकृतिक सम्पदा खःसा मेगु च्यागू सांस्कृतिक सम्पदा खः ।

न्ह्यसः लिसः

क) न्ह्यसः नेपाः देय् गज्याःगु देय् खः ?

लिसः नेपाः देय् सम्पदां जाःगु देय् खः ।

ख) न्ह्यसः विश्वसम्पदा धयागु सुयागु सम्पत्ति खः ?

लिसः विश्वसम्पदा धयागु विश्वया हे सम्पत्ति खः ।

ग) न्ह्यसः स्वनिगः दुने ग्वःगू विश्व सम्पदा लाः ? व छु छु खः ?

लिसः स्वनिगः दुने न्ह्यगू विश्वसम्पदा लाः । स्वनिगः दुने लाःगु न्ह्यगू सम्पदा थथे दु : स्वयम्भू महाचैत्य यैँ, पशुपति यैँ, खास्ति (बौद्ध) यैँ, चाँगुनारायण ख्वप, यैया हनुमानधवाखा लाय्कू यैँ, ख्वपया लाय्कू ख्वप, यलया लाय्कू यल ।

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
पुलांगु	पुरानो	old
लाय्कू	दरबार	darbar
खप	भक्तपुर	Bhaktapur
यल	ललितपुर	Lalitpur
दुनेलाःगु	भिन्न परेको	inside

याज्या

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) सलंसः देँ न्ह्यः दयेकातःगु व मेथाय् गनं मदुगु सम्पदायात विश्वसम्पदा धाइ ।
- ख) नेपाःया भिन्न्यागू सम्पदा विश्वसम्पदाया धलखय् लाकातःगु दु ।
- ग) येँ महानगरपालिका दुने भिगू विश्वसम्पदा लाः ।
- घ) सगरमाथा नं स्वनिगः दुने लाःगु छगू विश्वसम्पदा खः ।
- ङ) स्वनिगः पिने लाःगु छगू विश्वसम्पदा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज नं खः ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) सम्पदा छुकियात धाइ ?
- ख) नेपालय् विश्वया ग्वःगू सम्पदा दु ? नां च्वयादिसँ ।
- ग) नेपालय् विश्वसम्पदा कथं ग्वःगू प्राकृतिक सम्पदा दु ?
- घ) येँ महानगरपालिका दुने दुथ्यानाच्वंगु विश्वसम्पदाया नां च्वयादिसँ ।
- ङ) येँया लाय्कूबारे च्वयादिसँ ।

३. परियोजना ज्या : छिगु छँ नापं च्वंगु सम्पदा अवलोकन यानादिसँ । उकिया बारे स्थानीय बासिन्दापिलिसे न्यनेकने यानाः थुकिया संरक्षणया नितिं छु याये माली छगू रिपोर्ट तयार यानादिसँ ।

क्रियाकलाप

मस्तयसं स्यूगु भिगू धार्मिकस्थलया नां बोर्डय् च्वकादिसँ । च्वय् च्वंगु खँत बंकाः धायेकादिसँ । बोर्डय् च्वःगु नांत छु छु थुकी मलाः खँल्हाबल्हा याकादिसँ । भिगू विश्वसम्पदा मध्ये धार्मिक, ऐतिहासिक व प्राकृतिकय् छु छु सम्पदा लाः चार्ट पेपरय् च्वकाः ब्वयेकादिसँ । येँ महानगरपालिका दुने लाःगु विश्वसम्पदातय्गु नां चार्ट पेपरय् च्वकादिसँ । नेपाःया विश्वसम्पदाया बारे च्वसुत बंके बियादिसँ । मस्तयत् नेपाःया विश्व सम्पदातय् किपा च्वकाः धेँधेँबल्लाः कासा याकादिसँ । किपा व भिडियो क्लिप क्यनाः नेपाःया विश्वसम्पदा म्हसीकादिसँ । थ्वया बारे च्वसु च्वकेगु कासा याकादिसँ । ब्वनेकुथि सतिक लाःगु सम्पदा भ्रमण याकाः सम्पदा संरक्षण यायेगु नितिं म्हितेमाःगु भूमिकाबारे थीथी कासा याकादिसँ ।

8.2 धुम्बाराहीद्यः

सिकाइ उपलब्धि

धुम्बाराहीद्यः बारे बयान यायेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : ३)

यै देय्या वडा नं ४ य् धुम्बाराहीद्यः दु । थ्व द्यःया नामं हे थाय्या नां धुम्बाराही जूगु खः । प्यम्ह वाराहीपिं मध्ये छम्ह वाराही धुम्बाराही नं खः । हाकुगु ल्वहंयाम्ह धुम्बाराहीयात छ्यनय्, ल्हातय्, गःपतय् व तुतिइ वहःया तिसां तीकेगु यानातःगु दु ।

थ्व द्यःवं पृथ्वीमातायात ब्वहलय् तयातःगु दुसा नागपाशय् दनाच्चंगु दु । थ्व द्यःयात वंगलसिमाया दुने क्वथा दयेकाः ध्वाका तयाः खापातयाः तयातःगु दु । धुम्बाराही द्यः देपापाखे स्वयाच्चंम्ह द्यः खः । हाकुगु ल्वहंयाम्ह वाराहीद्यः प्रकृति व मनुखं दयेकातःगु कलाया ल्वाकःबुकः रुप खः । थ्व द्यःया ल्यूने पुलांगु ल्वहंया पीठ व मेखे महाद्यःया देगः दु । थ्व देगःया छ्वाःखेरं चाहीकातःगु पःखालय् नारायणद्यःया अवतार, बुद्ध, प्यम्ह गणेद्यः, प्यम्ह नारायणद्यः, प्यम्ह लोकेश्वर, नवदुर्गा आदिया मूर्ति दु । थन बौद्ध व हिन्दु निखलःस्यां नं पुजा याये जीकः द्यःपिं तयातःगु दु ।

न्ह्यसः लिसः

क) न्ह्यसः धुम्बाराहीद्यःया आकार गथे च्वं ?

लिसः म्ह मनूयागु थें व ख्वाः फायागु थें च्वं ।

ख) न्ह्यसः धुम्बाराहीद्यःया मेगु नां छु खः ?

लिसः थ्व द्यः लिच्छवी जुजु भुमिगुप्तां दयेकूगु जूगुलिं भुमि वाराही नं धायेगु याः ।

ग) न्ह्यसः धुम्बाराहीद्यःया न्ह्यःने छु दु ?

लिसः धुम्बाराहीद्यःया न्ह्यःने गरुड दु ।

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
ल्वहं	– ढुंगा	stone
गःपतय्	– घाँटीमा	in the neck
तुतिइ	– खुट्टामा	in the leg
वहः	– चाँदी	silver
प्यम्ह	– चार	four

याज्या

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) धुम्बाराहीद्यः हाकुगु ल्वहंयाम्ह द्यः खः ।
- ख) धुम्बाराहीद्यः जवपाखे स्वयाच्चवंह द्यः खः ।
- ग) श्व द्यःया ल्यूने ल्वहंया पीठ दु ।
- घ) श्व द्यःया न्ह्यःने प्यम्ह भगवतीद्यः नं दु ।
- ङ) श्व द्यःयात बौद्धतय्सं पुजा याइमखु ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) धुम्बाराहीद्यःया बारे छिं स्पूगु खँ च्वयादिसँ ।
- ख) श्व द्यःवं सुयात ब्वहलय् तयाः छुकी दनाच्चंगु दु ?
- ग) श्व द्यःया ल्यूने छु छु दु ?
- घ) श्व देगःया पःखालय् छु छु द्यःया मूर्ति दु ?
- ङ) श्व द्यःयात छु छु धर्मावलम्बीतय्सं पुजा याये जीक तयातःगु दु ?

३. परियोजना ज्या :

श्व द्यःया बारे छिं म्हस्यूपिं मनूतय्के खँहाबल्हा यानाः थुकियागु महिमा वा म्हसीकाबारे च्वयादिसँ । थुकिया किपा स्वयाः श्व द्यःया म्हसीका च्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

मस्तयूत श्व द्यःयाथाय् शैक्षिक भ्रमण याकादिसँ । थुकिया महिमाबारे जःलाखःलायात न्यंके बियादिसँ । थनयागु किपा च्वकादिसँ ।

५.१ जातीय व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि

जातीय व्यवस्थापन (विस्तृत रूप) याये फइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : २)

नेपाःया गौरवशाली इतिहासय् नेवाः समाज नं छगू सम्पन्न समुदाय खः । राष्ट्रिय सांस्कृतिक धरोहरलिसे स्वापू दुगु थ्व समाज खः । थ्व राष्ट्रिया निर्माणय् थीथी जातिया योगदान दु । अथेहे नेवाः जातिया नं योगदान दु । नेवाः समाजय् थीथी ज्या याइपिं मनूतय्त थीथी जातय् विभाजन यानातःगु दु । उकी मध्ये छुं छुं नेवाः जाति व उमिगु सीप, कला, कौशल व व्यवसाय कथं याइगु जातीय व्यवस्थापन थथे दु :

उदाय समुदाय दुने गुंगू थर दु । उकी मध्ये कसाः जातिं कय्यागु बसजाः दयेकी । तुलाधरं बनेज्या (ब्यापार) याइ । तबः (ताम्राकार) जातिं सिजःया बसजाः दयेकी । स्थापितं सिंयागु ज्या याइ ।

गथु (माली) जातिं स्वांयागु ज्या याइ । राजोपाध्यायं द्यःपुजा व जजमानी यायेगु ज्या याइ । पुं जातिं परम्परागत चित्रकलाया ज्या याइ । ज्यापु जातिं विशेष यानाः बुंज्या याइ । द्यःला जातिं द्यःपाःलाः च्वनेगु ज्या याइ । नाय् जातिं ला मीगु व नाय्खिं थायेगु ज्या याइ । नकःमिं नयागु ज्याभः, थलबल दयेकी ।

कुम्हाः जातिं चायागु थलबल दयेकी । छिपा जातिं प्राकृतिक जडिबुटि छ्यलाः रंग दयेकी व कापतय् रंग नं छी । साय्मि जातिं तू सियाः चिकं दयेकी । वज्राचार्य जातिं बौद्ध कर्मकाण्डया ज्या याइ ।

स्यस्यः (श्रेष्ठ) दुने नं थीथी जात व उपजात दु । उकी मध्ये जोशी जातं ज्यातिषशास्त्र सम्बन्धी ज्या याइ । कर्माचार्य जातिं कर्म चले यायेत तान्त्रिक पुजाया ज्या याइ ।

शाक्य जातिं लुंवहःया ज्या याइ । मधिकर्मि जातिं मरि छुइगु ज्या याइ । नौ जातिं सँ खाकेगु व लुसि ध्यंकेगु ज्या याइ ।

थुकथं नेपाःया नेवाः जातं थःथःगु सीप व कला न्ह्यब्वया वयाच्चंगु दु ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः नेवाःतय्त छाया सम्पन्न समुदाय खः धाइ ?
 लिसः नेवाःतय्तु सीप, कला, कौशल, तजिलजि नापं संस्कारया धनी जूगुलिं नेवाःतय्त सम्पन्न समुदाय धाइ ।
- ख) न्ह्यसः सिजःकःमिं छु ज्या याइ ?
 लिसः सिजःकःमिं सिजःयागु ज्वलं दयेकीगु याइ । सिजःयागु खोला, बाता, त्यप आदि सिजःकःमिं दयेकी ।
- ग) न्ह्यसः दकःमिं छु ज्या याइ ?
 लिसः दकःमिं छँ दनी । पखाः दयेकी । पल्लिं नं ची ।

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
गुंगू	नौ	nine
सिँ	काठ	wood
बुँ	खेत	field
नाय्खिं	नाय्खिं बाजा	Nayakhin musical instrument
नयागु	फलामको	of iron
लुँवहःया	सुनचाँदीको	of gold and silver

याज्या

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) नेवाःत सांस्कृतिक रुपं हलिमय् नांजाः ।
- ख) नेवाःत आदिवासी खः ।
- ग) नेवाःतय्गु थःगु हे जातीय व्यवस्थापन दु ।
- घ) थीथी ज्या याइपित्त जात उपजातय् विभाजन यानातःगु दु ।
- ङ) कुम्हाः जातिं तान्त्रिक ज्या याइ ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) नेवाःतय्त छाय् सम्पन्न समुदाय धाःगु खः ?
- ख) उदाय् जाति दुने गवःगू थर दु ?
- ग) छिं स्यूगु नेवाः जातितय्सं छु छु ज्या याइ ? न्यागू जाति व इमिगु लजगाः च्वयादिसँ ।
- घ) चित्रकारया ज्या छु खः ?
- ङ) मधिकर्मिं छु ज्या याइ ?

३. परियोजना ज्या :

छिं स्यूगु छगू जातिया बारे न्यनेकने यानाः उमिगु ज्या बारे छगू रिपोर्ट तयार यानादिसँ ।

क्रियाकलाप

ब्वनेकुथिइ नापसं लाःगु थीथी ज्या यानाच्चंगु थासय् मस्तय्त भ्रमण याकादिसँ । दसुकथं हलुवाइ पसः, लुँवहः ज्यासः, चिकं साः, फर्निचर ज्यासः आदि । ज्याकःमिलिसे खँल्हाबल्हा याकादिसँ । च्वय् बियातगु जाति मध्ये छुं मगाःगु खःसा तनादिसँ । नेवाःतय्गु जातितय्गु बारे च्वसुत बंकाः धायेकादिसँ ।

५.२ गोपाल वंश व महिषपाल वंश

सिकाइ उपलब्धि

गोपाल वंश व महिषपाल वंशबारे बयान याये फइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : २)

प्राचीन इलय् नेपाल उपत्यका धकाः काठमाडौं उपत्यकायात धाइ । अबलय् थ्व थाय् छगू तःधंगु पुखूया रूप्य दुगु खः । लः सुना वनेवं थ्व थासय् मनूया वस्ती दया वल । थ्व भवलय् सा लहीपिं सापूतय्गु पुचलं थन न्हापांगु वस्ती दयेकल । सापूतय्त ग्वाला वा गोपाली नं धाइ । उमिसं भुक्तमान धाःम्ह मनूयात थ्व थाय्या जुजु दयेकल । थ्वहे गोपालीतय्गु वंशयात गोपालवंश धाइ ।

थन जुजु भुक्तमान नापं यानाः च्याम्ह गोपालवंशी जुजुपिन्सं शासन यात । थनं लिपा महिषपाल वंशया स्वम्ह जुजुपिंसं शासन यात । महिषपाल वंशयात मेय् लहीपिनिगु वंश धाइ । थौकन्हय् थुमित 'मेय्पू' धाइ । अबलय्यापिं मनूतय्गु मू ज्या धइगु बुज्या नापं सा व मेय् लहीगु खः ।

महिषपाल वंश लिपा किरातीतय्सं थन शासन यात । किरात वंशया २९ म्ह जुजुपिन्सं थन शासन याःगु खनेदु । किरातीतय्सं गोपालीतय्त डे धाइगु खःसा महिषपालतय्त हे धाइगु खः । थुपिं च्वनीगु थाय्यात पा धाइ । थ्वहे खँवःयात स्वानाः लिच्छविवंशया शासकतय्सं थ्व थाय्या नां 'डे-हे-पा' धाधां लिपा 'नेपाल' जूवंगु खः धाइ ।

किरात वंश लिपा लिच्छवि, ठकुरी, मल्ल वंशं थन थीथी इलय् राज्य याना वन । थ्व दक्कं वंशयापिं मनूतय् सन्तान थौकन्हय् नेवाः समुदायया थीथी अङ्गया रूप्य विद्यमान जुयाच्चंगु दु ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः काठमाडौं उपत्यका अबलय् बस्ती मदुबलय् थन छु दु ?
लिसः काठमाडौं उपत्यका बस्ती मदुबलय् तःधंगु पुखूया रूप्य दुगु खः ।
- ख) न्हयसः महिषपाल वंशयात छु लहीगु वंश धायेगु यात ?
लिसः महिषपाल वंशयात म्येय् लहीगुपिनिगु वंश धायेगु धात ।
- ग) न्हयसः थौकन्हय् महिषपाल वंशया मनूतय्त छु धाइ ?
लिसः थौकन्हय् महिषपाल वंशया मनूतय्त म्येय्पू धाइ ।

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
तःधंगु	– विशाल	largest
पुखू	– पोखरी	pond
सा लहीपिनिगु	– गाई पाल्नेहरूको	cowherd's
च्याम्ह	– आठ जना	eight person
म्येय्	– राँगा	buffalo

याज्या

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) काठमाडौं उपत्यका अबल्य् तःधंगु ख्यःया रूपय दुगु जुल ।
- ख) नेपाल खँवः डेहेपा पाखें बने जूगु खः ।
- ग) सापूतय्त ग्वाला नं धायेगु याः ।
- घ) महिषपाल वंशयात सा लहीगु वंश धाइ ।
- ङ) म्येय्पू धाःपिं म्येय् लहीपिं खः ।

२. क्वय् बियातःगु न्त्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) प्राचीन इलय् काठमाडौं उपत्यका छु रूपय् दुगु जुल ?
- ख) पुखूया लः सुनावनेवं थ्व थासय् छु वंशयापिसं शासन यात ?
- ग) गोपालवंशीया ज्या छु खः ?
- घ) म्येय् लहीगु वंश धकाः सुयात धायेगु यात ?
- ङ) नेवाः समुदाय धकाः छु छु वंशया मनूतय्त धयातःगु दु ?

३. परियोजना ज्या :

छिं स्यूगु छगू जातिया बारे न्यनेकने यानाः उमिगु ज्या बारे छगू रिपोर्ट तयार यानादिसँ ।

क्रियाकलाप

च्वय् बियातःगु खँत बंकाः धायेकादिसँ । नेवाःतय् थीथी जातितय्गु ज्याया बारे खँल्हाबल्हा याकादिसँ । च्वय् बियातःगु जातित मध्ये छु मगाःगु खःसा तनादिसँ । थ्व बारेया च्वसुत बंकाः धायेकादिसँ ।

सिकाइ उपलब्धि

परम्परागत कानून कथं व्यवहार याये फइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : ४)

परम्परागत कानून

समाजयात व्यवस्थित व अनुशासित ढंगं सञ्चालन याना तयेगु लागिं परम्परागत रूपं दयेकातःगु थीथी नीति नियमयात **‘परम्परागत कानून’** धाइ । अज्याःगु परम्परागत कानूनया उल्लंघन यात धाःसा वयात दण्ड सजाय बीगु ज्या नं परम्परागत ढंगं हे याइ । नेवाः समाजय् अज्याःगु परम्परागत कानून कार्यान्वयन यायेगु लागिं थीथी कथंया गुथिया व्यवस्था यानातःगु दु ।

गुथियारतय्सं थःगु गुथि दुने च्वपिं दुजःतय्सं छु छु ज्या याये ज्यू, छु छु याये मज्यू धकाः छगू निश्चित नियम दयेका तःगु दइ । गथे कि सुं गुथियार सित धाःसा सनां वनेमाः, सी क्ववीमाः, सीथाय् ग्वाहालि यायेमाः । यदि मयात धाःसा वयात जरिवाना याइ । उकियात **‘बं पुइकेगु’** धाइ ।

सुं गुथियारया छेंय् इहिपा, मचाजंक्व आदि छुं लसताय् भ्वय् जुल धाःसा अन वनाः ज्या याना बीमाः । मयात धाःसा बं पुइकेगु याइ । अथे हे थीथी जात्रा पर्व जुइबलय् उकी ब्वति काः वनेगु, बाजं थाः वनेगु, रथ दयेकः वनेगु आदि ज्या यायेमाः धकाः नं गुथिं क्वःछिनातःगु दइ । देगः, ल्वर्हिति, सतः, फल्चा आदि दनेगु, जीर्णोद्धार यायेगु ज्याय् श्रमदान यायेत नं गुथिं गुथियारतय्त सःतेफु । अबलय् नं ग्वाहालि याः वनेमाः ।

अथे हे सं थःथितिया छैय् मचा बुल, इहिपा जुल वा मनू सित धाःसा अन छु छु सामान ज्वनाः वनेमाः, छम्ह दिगुद्यः जूपिं मिसा मिजं इहिपा याये मज्यू धकाः फुकीतय्सं निर्धारण यानातःगु दइ । निर्धारण यानातः कथं ज्याखँ मयात धाःसा वयात नं कारवाही याइ । कारवाही धयागु ध्यबा बं पुइकेगु जक मखु, भ्वजय् नापं तयाः मनकेगु, गुथिं पितिना छ्वयेगु, सामाजिक बहिष्कार यायेगु, औपचारिक ज्याभवलय् मसःतेगु, परम्परागत चःयाथाय् दुमकायेगु आदि ज्याखँत नं याइ ।

गनं थःथः ल्वापुख्यापु जुल धाःसा उकियात मिले यानाः न्यायनिसाफ यायेगु ज्या नं गुथि वा फुकीतय्सं याना बी । उकियात गुथियारतय्सं स्वीकार यायेमाः ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः गुथिइ दयेकातःगु नियम पालना मयात धाःसा छु याइ ?
 लिसः गुथिइ दयेकातःगु नियम पालना मयात धाःसा बं पुइकेगु याइ ।
- ख) न्ह्यसः बं पुइकेगु धकाः छु पुइकी ?
 लिसः बं पुइकेगु धकाः गुथिं क्वःछिनातःगु निश्चित दां (रकम) पुइकी ।
- ग) न्ह्यसः परम्परागत कानून पालना मयात धाःसा छु जुइ माली ?
 लिसः परम्परागत कानून पालना मयात धाःसा सामाजिक दण्डया भागिदार जुइ माली ।

खँगतः धुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
दुजः	– सदस्य	Member
सनां वनेगु	– मलामी जानु	take part in funeral
ग्वाहालि	– सहयोग, मदत	Help
बं पुइकेगु	– नगद जरिवाना	cash fine
ल्वापुख्यापु	– भैभगडा	Dispute, Tussle

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) परम्परागत कानून पालना मया:सा बं पुइकी ।
- ख) गुथिं धा:गु ज्या मया:सा छुं नं याइ मखु ।
- ग) सुयां भव्य न्यायेकूसा ज्याय् च्वना: ग्वाहालि यायेमा: ।
- घ) इहिपा यायेबलय् दिगुद्य: छम्ह हे जूसां ज्यू ।
- ङ) परम्परागत कानूनं भीत अनुशासित याइ ।

२. क्वय् बियात:गु न्त्यस:या लिस: बियादिसँ :

- क) परम्परागत कानून धयागु छु ख: ?
- ख) परम्परागत कानून पालना मया:सा छु याइ ?
- ग) गजा:पिं मिसा व मिजं इहिपा याये मजू ?
- घ) परम्परागत कानून सुनां पालना याकी ?
- ङ) सुं फुकी मन्त धा:सा छु यायेमा: ?

३. परियोजना ज्या :

- क) थ:गु ब्वनेक्वथाय् छु छु नियम पालना या:सा बांला: जुइ धका: पासापिंताप सहलह ब्याका: च्वया: अंगलय् तिकादिसँ ।
- ख) भीसं परम्परागत कानून छाय् पालना यायेमा: धइगु खँ न्यनेकने याना: च्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

विद्यार्थीतय्त च्वय् बियात:गु खँत बंकादिसँ । उकिइ बियात:गु क्रियाकलाप याकादिसँ । दसुकथं : गुथिइ च्वना: छु छु ज्या यायेमा:, मया:सा छु जुइ, गजा:गु ज्वलं ज्वना: वनेगु आदि । परम्परागत कानून कथं नाला वयाच्वंगु खँत पालना यायेबलय् छु छु फाइदा जुइ, उकिं समाजयात छु शिक्षा बी धयागु खँल्हाबल्हा यानादिसँ ।

सिकाइ उपलब्धि

प्राकृतिक विपत्ति, लकस प्रदूषण व संरक्षणबारे बयान याचे फइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : ६)

७.१ प्राकृतिक विपत्ति

२०७२ सालय तःधंगु भुखाय् वःगु खः । २०८० सालय येँ देशय तसकं खुसिबाः वल । यक्व पसःया सामान चुइका यंकल । मनूत नं चुइका यंकल । दँयदँसं राजमार्गय् चलः (पहिरो) वनाः लँ तःन्हू तक वन्द जुल । खुसिबाः वयाः, चलः वनाः आदि जुयाः चा नाश (भूक्षय) जुल । उकिं थथेयानाः प्रकृतिं हइगु विपत्तियात प्राकृतिक विपत्ति धाइ ।

७.१.१ भुखाय् :

‘भू’ धइगु जमिन व ‘खाये’ धइगु सनीगु खः । उकिं जमिन सनीगुयात भुखाय् वइगु धाइ । भुखाय् निगूकथं वइ । ज्वालामुखी तज्यानाः व जमिन दुनेया टेक्टोनिक प्लेट सनाः । नेपाःदेशय् ज्वालामुखी मद्गुलिं जमिन दुनेया टेक्टोनिक प्लेट सनाः भुखाय् वल ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः टेक्टोनिक प्लेट धाःगु छु खः ?
 लिसः टेक्टोनिक प्लेट धाःगु जमिनया क्वय् यक्व क्वाःगु वस्तु (ग्वाःगु मि) लाभा ख्वाउँया दयावःगु तःतगःगु ल्वहंया प्लेट बने जुइ । वहे प्लेटयात टेक्टोनिक प्लेट धाइ ।
- ख) न्हयसः नेपालय् गबलय् गबलय् तःधंगु भुखाय् वल ?
 लिसः वि.सं. १९९०, वि.सं. २०४५ व वि.सं. २०७२ य तःधंगु भुखाय् वल ।
- ग) न्हयसः भूगर्भविदतय्गु धापूकथं स्वनिगलय् भुखाय् वइगु सम्भावना छु खः ?
 लिसः भूगर्भविदतय्गु धापूकथं स्वनिगःलय् भुखाय् वइगु सम्भावना मध्ये जमिनया लः (बोरिङ्ग) साःगुलिं नं छगू खः ।

७.१.२ खुसिबाः वइगु

खुसिइ लःया सतह थहां वइ । खुसिबाः वइ । खुसिबालं खुसि सिथय् च्वंगु लँ, छेँ, बूँ, वस्तुभाउ आदि चुइका यंकी । यक्व धनजनया क्षति जुइ ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः लःया सतह छाया थहां वइ ?
लिसः बर्खा यक्व वा वइ । धःया लः खुसिइ ल्वाकज्याइ । अले लःया सतह थहां वइ ।
- ख) न्ह्यसः स्वनिगलय् २०८० सालय् छाया खुसिबाः वल ?
लिसः खुसिया थाय् अतिक्रमण जुल । अप्वः वा वल । उकिं खुसिबाः वल ।
- ग) न्ह्यसः खुसिबा व सुनामिइ छु पाः ?
लिसः खुसिया लःया सतह थहां वनाः खुसिबाः वइ । समुद्रय् लःया सतह थहां वनाः सुनामि वइ ।

७.१.३ चलः वनीगु

पहाडय् सिमाया हां चायात ज्वनातइ । सिमाया हां चायात ज्वने मफुत धाःसा पहाडया चा कुतुं वइ । थ्वयात चलः वनीगु धाइ ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः छाया पहाडया चा कुतुं वइ ?
लिसः बर्खा यक्व वा वइ । लः पहाडया दुने वनी । चा नायाःवनी । सिमाया हां चायात ज्वनातये फइमखु । अले चा कुतुं वइ ।
- ख) न्ह्यसः सुख्खा चलः वनीगु धाःगु छु ?
लिसः वा मवःसां पहाड गनाः छ्वासुयाच्चनी । छ्वासुगु चा पहाडय् प्यपुनाः च्वने फइमखु । अले सुख्खा चलः वनी ।
- ग) न्ह्यसः चलखं छु छु क्षति याइ ?
लिसः चलखं मनु, छँ, वस्तुभाउ नापं राजमार्गय् तकं क्षति याइ ।

७.१.४ जमिन नाश जुइगु

प्राकृतिक विपत्तिं जमिन नाश जुइ । खुसिबाः वयाः जमिन चुइका यंकी । चलः वनाःनं जमिन नाश जुइ । बर्खावल्य् वा मवलकि नं जमिन प्याइ मखु । सिक्क जमिन व्वानाः जमिनया चा चिरिचिरि वाइ । अले जमिनय् बुँज्या याये फइमखु ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः छु जुलकि जमिन नाश जुइ ?
लिसः खुसिबाः वयाः बुँज्या यायेबहगु जमिन दुने लः दुहां वनी । अले जमिनय् बुँज्या याये फइमखु उकिं जमिन नाश जुइ । चलखं नं पहाडया जमिन नाश जुइ ।
- ख) न्ह्यसः जमिन नाश जुलकि छु जुइ ?
लिसः जमिन नाश जुलकि वातावरण असन्तुलन जुइ । अले जीवन कष्टकर जुइ । बुँज्या याये फइ मखु । बुँज्या याये मफुतकि अन्नबाली म्हो जुइ । म्वायेत थाकुइ ।
- ग) न्ह्यसः जमिन नाश मजुइकेत छु याये माली ?
लिसः जमिन नाश मजुइकेत भीसं इलय् हे पनेगु स्वयेमाः । थुकी मनुत थःहे जिम्मेवार खः । जनसंख्या कम यायेमाल । वन जङ्गल न्हंके मजिलः । इलय् हे खाली थासय् सिमा पीगु ज्या याये माल । चलः वनीगु थासय् घाँय् व सिमा पीगु, पःखाः दनेगु यायेमाः । खुसिइ तारजालीं चिनाः कटान जुइगुपाखें पनेमाः ।

७.२ लकस (वातावरण) प्रदूषण

लकस स्यनीगुयात हे लकस प्रदूषण धाइ । फय् (वायु), सः (ध्वनि), लः (जल) व भूमि आदि प्रदूषित जूगुलिं लकस प्रदूषण जूगु खः ।

७.२.१ फय् :

सकल प्राणीयात सासः ल्हायेत फय् माः । तर फसय् कुँ व धू ल्वाकज्यानाः प्रदूषित जुइ । जनसंख्या अप्वया वःलिसे सतकय् यातायातया साधन अप्वइ । यातायातया साधन व कलकारखानापाखें वइगु कुँ व लँय् व्वइगु धुलं यानाः सासः ल्हाये थाकुइ । फोहोरं दुर्गन्ध जुइ अले फय् प्रदूषित जुइ ।

न्हयसः लिसः

क) न्हयसः सासः ल्हायेगु फय् प्रदूषित जुलकि छु जुइ ?

लिसः सासः ल्हायेगु फय् प्रदूषित जुलकि सासःया ल्वचं (बिरामी) कइ । दसुकथं दम ल्वय् जुइ ।

ख) न्हयसः धू गनं वइ ?

लिसः धू लँय्, छँय् थुंगु थासं व गंगु चा व्वयाः नं धू दयावइ ।

ग) न्हयसः फसय् छु छु ग्यांस अप्व दुसा भी ल्वगि जुइ ?

लिसः फसय् कार्वन डाइअक्साइड, सल्फर डाइअक्साइड, नाइट्रोजन डाइअक्साइड ग्यांस व म्हः (सिसा)या कण यक्व दुगु फसय् सासः ल्हातकि भी ल्वगि जुइ ।

७.२.२ लः

सकल प्राणीयात लः मदयेकं मगाः । भीगु म्हय् ६५% लः दु धाइ । त्वनेत नापं सुचुकुचु यायेत नं लः माः । वनस्पति म्वायेत नं लः माः ।

न्हयसः लिसः

क) न्हयसः लः प्रदूषित गुकथं जुइ ?

लिसः लः बाःवइगु खुसिइ धः ल्वाकज्यानाः लः प्रदूषित जुइ । नापं कलकारखानां पिहां वःगु रासायनिक पदार्थ ल्वाकज्याःगु फोहोरं नं लः प्रदूषित जुइ ।

ख) न्हयसः लः प्रदूषित जुलकि छु जुइ ?

लिसः लः प्रदूषित जुलकि थीथी ल्वचं कइ ।

ग) न्हयसः प्रदूषित लःया प्रभाव सुयात सुयात लाइ ?

लिसः प्रदूषित लःया प्रभाव सकल प्राणी नापं जीवजन्तु तय्त नं लाइ ।

७.२.३ भूमि :

खुल्लागु भूमिइ फोहोर मुनकि भूमि प्रदूषण जुइ । भूमि प्रदूषण जुलकि जःख च्वनीपिंत लिच्चः लाइ । थुकिं यानाः वनस्पति बांलाइ मखु ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः भूमि प्रदूषित जुलकि छु जुइ ?
लिसः भूमि प्रदूषित जुलकि चाया उर्वरा शक्ति म्हो जुइ ।
- ख) न्हयसः भूमियात छु माःगु दु ?
लिसः भूमियात प्रदूषित मज्गु चाः व लः माःगु दु ।
- ग) न्हयसः भूमि प्रदूषणं भीत छु लिच्चः लाइ ?
लिसः भूमि प्रदूषण जुलकि तरकारी, स्वांमा आदि वनस्पति बांलाक बवलनीमखु । अले भीत माःगु वनस्पति कम जक उत्पादन जुइ ।

७.३ लकस प्रदूषण पनेगु ज्या :

लकस प्रदूषण पनेत मनूत थःहे सचेत जुइमाः । कुँ व धूया प्रदूषण पनेमाः । लःया प्रदूषण पनेमाः । नापं भूमियात प्रदूषण मुक्त यायेत थुकिया अतिक्रमण दिकेमाः ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः कुँ व धूया प्रदूषण मज्जुकेत छु यायेमाः ?
लिसः कुँ व धूया प्रदूषण मज्जुकेत पुलांगु यातायातया साधन चले याके मज्जू । कलकारखाना शहरं पिने जक चायेकेमाः । सतक पीच यायेमाः ।
- ख) न्हयसः लः प्रदूषण मुक्त यायेत छु यायेमाः ?
लिसः लः प्रदूषण मुक्त यायेत फोहोरयात खुसिइ ल्वाकछ्याये मज्जू । कलकारखानां पिहां वःगु पदार्थ लः मदुगु थासय् व्यवस्थित यायेमाः ।
- ग) न्हयसः भूमि प्रदूषण मुक्त यायेत छु यायेमाः ?
लिसः भूमि प्रदूषण मुक्त यायेत खाली थासय् बुँज्या यायेमाः । सिमा पीगु ज्या यायेमाः ।

नेपालभाषा

नेपाली भाषा

अंग्रेजी

सास: ल्हायेत

–

सास फेर्न

to respiration

थाकुइ

–

गाह्रो हुन्छ

difficult

ब्वया:

–

उडेर

fly

गुकथं

–

कसरी

how

मुंका:

–

थुपारेर

stored

बांलाइ मखु

–

राम्रो हुँदैन

not good

याज्या

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) जमिन सनीगुयात भुखाय् ब्व:गु धाइ ।
- ख) खुसिबालं धनजनया क्षति याइमखु ।
- ग) चल: वनीगु थासय् सिमा पिइ मज्यू ।
- घ) मनूतय्गु अज्ञानतां हे लकस प्रदूषण जूगु ख: ।
- ङ) खुसिइ फोहोर ध: ल्वाकछ्याये मज्यू ।

२. क्वय् बियात:गु न्ह्यस:या लिस: बियादिसँ :

- क) प्राकृतिक विपत्ति धइगु छु ख: ?
- ख) नेपालय् गुकथं भुखाय् ब्वइ ?
- ग) लकस प्रदूषण गुकथं जुइ ?
- घ) लकस प्रदूषणया कारण छु छु ख: ?
- ङ) लकस प्रदूषणयात गुकथं पने फइ ?

३. परियोजना ज्या :

- क) भुखाय् ब्वइबलय् छु छु यायेमा: ? न्याम्ह मनूयाके न्यना: लिस:या सारांश च्वयादिसँ ।
- ख) लकस प्रदूषणं बचे जुइत छु छु यायेमा: ? न्याम्ह: मनूयाके न्यना: लिस:या सारांश च्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

मस्तय्सं स्युगु प्राकृतिक विपत्तिबारे मस्तय्गु अनुभव धायेकादिसँ । प्राकृतिक विपत्ति छु छु जुइफु ? खँल्हाबल्हा याकादिसँ । भीगु लकस प्रदूषणया कारण छु छु ख: ? खँल्हाबल्हा याकादिसँ । प्राकृतिक विपत्ति, लकस प्रदूषण व थुकिया रोकथामया बारे वकृत्वकला कासा याकादिसँ । अथेहे प्राकृतिक विपत्ति बचे जुइत नापं लकस बांलाकेत मस्तय्तगु भूमिका छु जुइमा: धइगु बारे च्वकादिसँ ।

८.१ डेंगु ल्वय्

सिकाइ उपलब्धि

डेंगु ल्वय्या कारण नापं बचे जुइगु उपायबारे बयान याये फइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या : ३)

डेंगु ल्वय् एडिस जातिया पतिं न्याना: प ज्वरो पुनीगु खः । डेंगु भाइरस (DENV) या कारणं थजा:गु ज्वरो वइ । डेंगु संक्रमित पतिं मनूया तुतिइ, ल्हातिइ, ख्वाल्य् व गःपतय् न्याना: भाइरस पुंकी । पतिं स्वन्हु निसें भिंयन्हुया दुने ज्वरो वयेगु सुरु जुइ । ज्वरो साधारण सेखं ज्वरो थें खःसां थुकिं जटिल रूप नं कायेफु । गुकिंयाना: ल्वगिं अस्पतालय् वना: थप उपचार नं याके मालेफु ।

लक्षण

- ◆ ४०° C (१०४°F) तक ज्वरो वइ ।
- ◆ छ्यं नापं मिखाग्वः तक नं स्याइ ।
- ◆ म्ह नापं जोर्नी नं स्याइ ।
- ◆ म्हय् यक्व थासय् फ्वातफ्वात वइ ।

थजा:गु लक्षण खनेदुगु छ्वा:निसें निवा:तकया दुने डेंगु ज्वरो क्वलाना: वनी । तर गबलें गबलें धा:सा प्वा: स्याइगु, लगातार बान्ता जुइगु, गिजां हि पिहां वइगु नापं दिसाय् नं हि खनेदयेफु ।

बचे जुइगु उपाय :

डेंगु भाइरस नियन्त्रण यायेत खास उपचार व खोप मदुगुलिं थुकिया रोकथाम यायेत भीसं कृतः यायेमा: ।

- ◆ आराम कायेगु ।
- ◆ चिकित्सकं ब्यूगु सल्लाह कथं वासः नयेगु ।
- ◆ द्यनेत भूल वा पति मवइगु धुं प्रयोग छ्यलेगु ।
- ◆ थ्र ज्वरों याना: भीगु म्हय् लः मगाना वनीगुलिं अप्ठः भोल पदार्थ त्वनेगु ।
- ◆ डेंगुया मुख्य कारण पति जूगुलिं छँ जःखः ल मुंके मबीगु ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः डेंगु पुंकीम्ह पति गथे च्वनी ?
लिसः डेंगु पुंकीम्ह पति हाकुसे व म्हय् तुयुगु फुति फुति दइ ।
- ख) न्हयसः पतिं गथे याना: डेंगु ल्वय् पुंकी ?
लिसः पतिं डेंगु ल्वचं कःम्ह मनूयात न्याना: मेपिन्त नं पुंकी ।
- ग) न्हयसः पति गज्या:गु थासय् ब्वलनी ?
लिसः मुनाच्चंगु लखय् पति ब्वलनी ।

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
पति	– लामखुट्टे	mosquito
पुंकी	– सार्छ	transmitted
स्वन्दु	– तीन दिन	three days
फिंप्यन्दु	– चौध दिन	fourteen days
मदुगुलिं	– नभएकोले	not found

याज्या

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- डेंगु सरेयाइम्ह पति CORONA जातिया खः ।
- डेंगु जुइबलय् अप्वः भोल दुगु पदार्थ त्वनेमाः ।
- डेंगुया लक्षण फिंखुन्दु निसँ जक खनेदइ ।
- डेंगु जुलकि १००° F तक ज्वरो वइ ।
- जटिल डेंगु जुलकि थप उपचार यायेत छँय् च्वनेमाः ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- डेंगु ल्वय् जूगु गथे यानाः सीकेगु ?
- डेंगु गथे जुयाः पुनी ?
- डेंगु जुलकि भ्नीसँ छु छु यायेमाः ?
- डेंगु ल्वय्या लक्षण छु छु खः च्वयादिसँ ।
- छिं डेंगु ल्वय्या नियन्त्रण गथे यानाः यानादी ?

३. परियोजना ज्या :

- थःगु वडाय् स्वापू तयाः डेंगु नियन्त्रणया छु छु कार्यक्रम तयाःतःगु दु च्वया ब्वनेक्वथाय् प्रस्तुत यानादिसँ ।
- डेंगु ल्वय्या लक्षण व बचे जुइत जनतायात सचेत यायेगु सूचं च्वयाः ब्वनेक्वथाय् प्रस्तुत यानादिसँ ।

क्रियाकलाप

ब्वनेक्वथाय् छम्ह मचायात डेंगु ज्वरो सतेयाःगु भाःपियाः दक्व मस्तय्त् थ्व ल्वय्या लक्षण च्वकादिसँ । अथेहे थुकिं बचे जुइगु उपाय बारे खँल्हाबल्हा याकादिसँ ।

८.२ दम ल्वय्

सिकाइ उपलब्धि

दमल्वय्या कारण नापं बचे जुइगु उपायबारे बयान याये फइगु।

(पाठ्यघन्टी ल्या : ३)

दम ल्वय् छताजि मपुनीगु ल्वय् खः। थ्व ल्वय् न्त्याम्हेसितं जुइफु। सेखं, निमोनिया, ब्रोड्काइटिस, कुं, धू ख्वाउंगु फय्पाखें सासःनलिइ जुइगु संक्रमणयात दम ल्वय् धाइ। थ्व ल्वय् जुलकि सासः ल्हायेबल्य् स्वाँस्वाँ वइ। दम ल्वय् जुलकि थःत माःकथं अक्सिजन काये थाकुइ। म्हय् ज्या मवगु कार्वनडाइअक्साइड पित छ्वये नं फइ मखु। कडा कथंया दम ल्वय् जुलकि ल्वगिया ज्यान तकं वनेफु। उकिं दम ल्वय्यात घातक ल्वय् नं धाइ।

८.२.१ लक्षण :

क) मुसु वइ, सासः ल्हाये थाकुइ।	घ) स्वाहाने वा पाःचा गयेबल्य् थाकुइ।
ख) सासः ल्हायेबल्य् स्वाँस्वाँ वइ।	ङ) नाडीया चाल व सासः ल्हायेगु गति अप्वइ।
ग) ल्वगिं कमजोर जूगु तायेकी।	

८.२.२ दम ल्वचं बचे जुइगु उपाय :

क) थःके छुं कथंया एलर्जी दुसा सतर्क जुइगु।	ङ) क्वाःगु भोल पदार्थ यक्व त्वनेगु।
ख) स्वँय् छुं नं कथंया ल्वय् जुल धाःसा याकनं हे वासः यायेगु।	च) छातीयात ख्वाउँपाखें बचे यायेगु।
ग) चुरोट व सुर्तिजन्य ज्वलं मनयेगु।	छ) सासः ल्हायेत थाकुसा तुरुन्त हे डाक्टर क्यनेगु।
घ) सुचुकुचु नापं स्वच्छ लकस्य् च्वनेगु।	

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः मेगु छुं कारणं नं दम ल्वय् जुइफु ?
लिसः छुं वस्तुपाखें जुइगु एलर्जीया कारणं नं दम ल्वय् जुइफु।
- ख) न्ह्यसः थ्व ल्वय् जूपिनि सासः ल्हायेबल्य् छुं वइ ?
लिसः थ्व ल्वय् जूपिनि सासः ल्हायेबल्य् स्वाँस्वाँ नं वइ।
- ग) न्ह्यसः दम ल्वय् गज्याःपिं मनूतय्त अप्वःयानाः जुइफु ?
लिसः दमल्वय् अप्वःयानाः चुरोट व सुर्तिजन्य ज्वलं प्रयोग याइपित जूइफु।

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
स्वँय्	फोक्सोमा	in the lungs
मपुनीगु	नसर्ने	non-communicable
पाःचा गयेबलय्	उकालो चढ्दा	climbing
ख्वाउँ	चिसो	cold

याज्या

१. प्वंगु थासय् पाय्छिगु खँग्वः तयादिसँ :

- दम ल्वगिं सासः ल्हाइबलय् वइ ।
- दम ल्वय् जुलकि माःकथं काये फइ मखु ।
- नलिइ जुइगु संक्रमणयात दम ल्वय् धाइ ।
- थः च्वनेगु थाय् यायेमाः ।
- दम ल्वय् जूपिसं ज्वलं मनयेगु ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- दम ल्वय् छु खः ?
- दम ल्वय् जूपिसं सासः ल्हायेबलय् छु ग्याँस काये थाकुइ ?
- दम ल्वय् जूपिसं सासः ल्हायेबलय् छु ग्याँस पित छ्वये थाकुइ ?
- दम ल्वय्या लक्षण च्वयादिसँ ।
- दम ल्वय्या कारण च्वयादिसँ ।

३. परियोजना ज्या :

- छिगु परिवारया सुं दुजःयात दम ल्वय् जुल धाःसा छिं गज्याःगु भूमिका म्हितादी ? च्वयाः ब्वने क्वथाय् न्ह्यब्वयादिसँ ।
- छिगु परिवार, त्वाः व समुदायय् दम ल्वचं कःपिं भिम्ह मनूतय्गु नां च्वयाः छगू खाका तयार यानादिसँ ।

ल्याः	नां	थाय्बाय्	दँ
१			
२			
३			

द.३.१ आसन

भीगु म्ह, नुगः (मन) व भावनाया दथुइ तालमेल मिले यानाः तयेमाः । थ्व क्रियाकलापयात योग धाइ । निश्चित अवस्थाय् छुं ई तक छगू हे थासय् स्थिर जुयाः च्वनेगुयात हे आसन धाइ ।

- ◆ योग व आसनया योगयात योगासन धाइ ।
- ◆ योगासन सासः कायेगु व ल्हायेगुलिइ विशेष ध्यान बियाः यायेगु छगू शारीरिक अभ्यास खः ।
- ◆ थ्व अभ्यास नियमित रुपं याःसा शारीरिक नापं मानसिक विकास जुइ ।
- ◆ ऋषिमुनितय्सं थीथी आसनं म्ह ब्वलंकेगु, ल्वचं मुक्त जुइगु नापं सिद्ध प्राप्त यात ।
- ◆ योगासन छगू व्यायाम नं खः । व्यायामं शारीरिक विकास जुइ ।
- ◆ योगासनं मभिंगु गुणयात वांछवयाः शारीरिक नापं मानसिक विकासया निंतिं तिबः बी ।
- ◆ न्हियान्हिथं याइगु आसनया अभ्यासं मन स्वच्छ जुइगुया नापनापं इन्द्रिययात नं वशय् तये फइ ।

भीगु म्हया थीथी ब्वया विकासया लागि थीथी आसनत दु । गथेकि :

- क) दनाः यायेगु आसन : वृक्षासन, त्रिकोणासन, अर्धचन्द्रासन आदि ।
- ख) फ्यतुनाः यायेगु आसन : सुखासन, पद्मासन, गोमुखासन आदि ।
- ग) सूर्य नमस्कार : प्रणामासन, हस्तउत्थानासन, पर्वतासन आदि ।
- घ) प्वाःयात बः बियाः यायेगु आसन : सर्पासन, शलभासन, मयुरासन आदि ।
- ङ) जँधुली बः बियाः यायेगु आसन : हृदयस्तम्भासन, नौकासन, चक्रासन आदि ।
- च) छ्यं क्वय् लाकाः यायेगु आसन : हलासन, शीर्षासन, सर्वाङ्गासन आदि ।

थीथी आसनय् च्वनेगु विधि पाः थें उकिया अभ्यास यानाः दइगु फाइदा नं पाः । गुलिं आसनं म्हया सन्तुलन कायम याइ, गुलिं आसनं एकाग्रता दयेका बीसा गुलिं आसनं थीथी ल्वचं बचे याइ ।

आसनया लागि ध्यान बीमाःगु खँत :

- ◆ शान्त लकसय् चकतिइ च्वनाः अभ्यास यायेमाः ।
- ◆ नसा नयेधुनेवं योगासन याये मज्यू ।
- ◆ थ्वं, अय्लाः, चुरोट त्वनाः योगासन याये मज्यू ।
- ◆ योगासनया अभ्यास यायेबलय् दथुइ दना वने मज्यू ।
- ◆ उसाय् मदयाच्चंबलय्, च्व-खि फाये तांन्वयाच्चंबलय्, मिस्तय् प्वाथय् दुबलय्, थी मज्यूबलय् आसनया अभ्यास याये मज्यू ।
- ◆ म्होतिं नं भिंन्यागू सेकेण्ड व अप्वः यानाः स्वीगू मिनेट तक योगासनयात ई बीमाः ।

८.३.२ प्राणायाम

प्राणया आयाम (नियन्त्रण) यात हे प्राणायाम धाड । मनूया जीवन व मरणया क्वातुगु स्वापू हे प्राण खः । प्राणया मूलुखा भीगु न्हाय् खः । सासः दुकायेबलय् अक्सिजन काइसा पिकायेबलय् भीत ज्या मवःगु कार्बनडाइअक्साइड पित छ्वयेगु याइ । थ्व प्रक्रियाय् मू ज्या याइगु अंग स्वँ खःसां थुकिया स्वापू नुगःचु व न्ह्यपुलिसे तकं दु ।

भीगु जीवन न्ह्याकेत नसा पचे यायेमाः । हिया सञ्चार बांलाक यायेमाः । अःपुक मलत्याग यायेमाः । थज्यागु ज्या यायेत प्राणायामं तसकं ग्वाहालि याइ । प्राणायाम अभ्यासया मू उद्देश्य धइगु हे म्हया थीथी ब्वय् (छाती, प्वाः, न्ह्यपु व हिनु) लाःवनीगु असर खः । प्राणायामं माइग्रेन, टन्सिल, बात, पित्त, कफ, एलर्जी नापं नुगःचु सम्बन्धी ल्वचं मुक्त याइगु खः ।

थीथी प्राणायाम त थथे दु :

चन्द्र प्राणायाम, सूर्य प्राणायाम, सूर्यभेदी प्राणायाम, भस्त्रिका प्राणायाम, भ्रामरी प्राणायाम, उज्जायो प्राणायाम, शीतली प्राणायाम, शीतकारी प्राणायाम, अनुलोम विलोम, कपालभाति प्राणायाम आदि ।

प्राणायाम यायेबलय् ध्यान बीमाःगु खँत :

- ◆ सासः दुकाये-पिकाये यायेबलय् थःत माःकथं थुकिया गति कम वा अप्वः याना वनेमाः ।
- ◆ सासः दुकायेगु व पिकायेगु थःगु नियन्त्रण दुने लायेमाः ।
- ◆ न्हासं जक सासः दुकायेगु व पिकायेगु यायेमाः ।
- ◆ प्राणायाम यायेबलय् भीगु छयं, ककु व छाती तप्यंक तयेमाः ।
- ◆ सासः दुकायेबलय् छातीनिसें प्वाः थ्यंक फय् जायेकेमाः ।
- ◆ सासः पिकायेबलय् छाती व प्वाः कय्कुंकाः फय् फुक्कं पित छ्वयेमाः ।

८.३.३ ध्यान (विपश्यना)

छुं ई तक छगू हे थासय् च्वनाः म्ह दुने च्वंगु मभिंगु गुणयात पित छ्वयेगु व भिंगु ज्ञान प्राप्त यायेत याइगु चिन्तनयात ध्यान धाड । विपश्यना धइगु छगू पुलांगु अःपुगु ध्यानविधि खः । थनिं नीन्यासः दँ न्ह्यः भगवान बुद्धं विपश्यना ध्यान यानाः बुद्धत्व प्राप्त यानाविज्याःगु खः । छगू इलय् तनावने धुंकूगु थ्व ध्यानयात लिपा भाजु सत्यनारायण गोयन्कां मानव कल्याणया नितिं ज्या वःगु विधि खः धासैं हानं न्ह्याकादिल ।

विपश्यना ध्यान यायेबलय् सीकेमाःगु खँत :

- ◆ ध्यान यायेत शान्त लकस दुगु थाय् ल्ययेगु ।
- ◆ सुखासन वा पद्मासनय् च्वनाः ध्यानमुद्रा वा अञ्जली मुद्राय् विपश्यना ध्यान यायेगु ।
- ◆ सासः दुकाये पिकायेबलय् वास्तविकतायात विशेष बः बीमाःगु नापं सासः दुकायेगु व पिकायेगु नियमित यायेगु ।
- ◆ विपश्यना ध्यान यायेबलय् भीगु मन विचलित जुइफु । तर अभ्यास यायां वने धाःसा मनयात वशय् तयाः एकाग्र जुइ फइ ।
- ◆ शुरुइ बाघौतक यायेगु, लिपा छसिकथं ई बढे यानाः यंकेगु ।
- ◆ सुथसिया ४ बजे निसें ६ बजे दुने विपश्यना ध्यान याःसा अप्वः प्रभावकारी जुइ ।

- ◆ विपश्यना ध्यान यायेबल्य् दथुइ दनां वने मज्यू ।
- ◆ विपश्यना ध्यान अभ्यास यायेत म्होतिं नं पञ्चशील, पालन यायेमाः । थुकिं मनूतयूत सदाचारी व सहनशील याना वी ।

विपश्यना ध्यान यायेबल्य् दइगु फाइदात :

- क) छुं नं ज्या पूवकेत उर्जा प्राप्त जुइ । विद्यार्थीतयूत ब्वनेगु, जाँच बीगुइलय् मानसिक शक्ति बल्लाइ ।
- ख) उर्जाया निंतिं ताःई तक छने माली मखु ।
- ग) भिकथं ताःई तक जीवन हने फइ ।
- घ) प्रतिरोधात्मक शक्ति विकास जुइगु जूगुलिं छुं नं ल्वचं याकनं थी फइ मखु ।
- ङ) मानव कल्याणया निंतिं भिभिंगु ज्या यानावने फइ ।
- च) उच्च आत्मबल नापं आध्यात्मिक ज्ञानया विकास जुइ ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः योग्य् ग्वःगू अङ्ग दइ ? उकी मध्ये ग्वःगू अङ्ग कथं आसनयात कयाःतगू दु ?
लिसः योग्य् च्यागू अंग दइ । उकी मध्ये स्वंगूगू अंग कथं आसनयात कयातःगु दु ।
- ख) न्ह्यसः भीगु न्हासं छु ज्या यानाच्चनी ?
लिसः भीगु न्हासं मदिकक सासः दुकायेगु व सासः पिकायेगु ज्या यानाच्चनी ।
- ग) न्ह्यसः विपश्यना ध्यानं भीत छु फाइदा जुइ ?
लिसः भीगु म्ह्य् उच्च आत्मबल नापं आध्यात्मिक ज्ञानया विकास जुइ ।

सँगतः धुकू

नेपालभाषा

नेपाली भाषा

अंग्रेजी

तये फइ	–	राख्न सकिन्छ	can put
फ्यतुनाः	–	पलेटी कसेर	sitting in floor
बः बिया	–	जोड दिएर	by forcing
क्वय् लाकाः	–	तल पारेर	putting down
स्वापू	–	सम्बन्ध	relation
लुखा	–	ढोका	door
न्हाय्	–	नाक	nose
स्वँ	–	फोक्सो	lungs
नुगःचु	–	मुटु	heart
न्ह्यपुइ तकं	–	गिडीसम्म	upto brain
वांछ्वयेमाः	–	फाल्नुपर्छ	have to throw
पुलांगु अःपुगु	–	पुरानो सजिलो	old easy
तना वने	–	हराउनु	lost
ताःई तक	–	लामो समयसम्म	for the long time
पञ्चशील	–	हत्या नगर्नु, चोरी नगर्नु, काम मिथ्याचार नगर्नु, भुटो नबोल्नु, मादक पदार्थ सेवन नगर्नु	abstinence from killing, stealing, sexual misconduct, don't lie and intoxication

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) योगया च्यागू अङ्ग मध्ये आसनयात प्यंगू अङ्गया रूपय् कयातःगु दु ।
- ख) पद्मासन फ्यतुनाः यायेगु अभ्यास खः ।
- ग) सासः दुकायेगु व पिकायेगु नियमित जुइमाः ।
- घ) विपश्यना ध्यान शान्त लकसय् यायेमाः ।
- ङ) मानव कल्याणया नितिं भिंभिंंगु ज्या यानावने फइ ।

२. च्वय् बियातःगु न्त्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) आसनय् च्वनेबलय् छु छु खँय् ध्यान बीमाः ?
- ख) व्यायाम व योगासनय् छु पाः ?
- ग) प्राणायामया फाइदा च्वयादिसँ ।
- घ) विपश्यना ध्यानविधिं भीत छु छु फाइदा जुइ ?
- ङ) विपश्यना ध्यानविधिया मू खँ छसिकथं च्वयादिसँ ।

३. परियोजना ज्या :

छिगु छँजः व जःलाखःलापिके न्यनेकने यानाः योगासन, प्राणायाम वा विपश्यना ध्यानं बीगु लिच्चःयात कयाः छगू रिपोर्ट तयार यानादिसँ । नां, दँ, त्वाः, फाइदा रिपोर्टय् समावेश यानादिसँ ।

क्रियाकलाप

१. च्वय् बियातःगु खँ बंकाः धायेकादिसँ । ब्वनेकुथिइ मस्तय्त साधारण योगासन व प्राणायामया अभ्यास याकादिसँ । मस्तय्त च्वय् बियातःगु आसनत फयांफत्तले अप्वः याकादिसँ । योगासन व प्राणायामया नितिं ध्यान बीमाःगु खँत च्वकाः बंके बियादिसँ ।
२. विपश्यना सम्बन्धी च्वय् बियातःगु खँ बंकाः धायेकादिसँ । विपश्यनाया नितिं ध्यान बीमाःगु खँत छसीकथं धायेकाः वहेकथं अभ्यास याकादिसँ । नापनापं थुकिया महत्त्व बारे खँल्हाबल्हा यानादिसँ ।
३. योगासनय् अभ्यास याये मफुपि मस्तय्त थ्वबारे नियम जक धायेकादिसँ । विपश्यना थौकन्हय् मनूतय्त तसकं यःगुया कारण छु खः धकाः विपश्यना ध्यानय् ब्वति कायेधुंकूपि मनूतय्त प्रवचनया नितिं ब्वनादिसँ ।

द.४.१ विपत्

आकाभाकां वःगु तधंगु सङ्कटं जनधनया क्षति जुइगु अवस्थायात विपत् धाइ । थुकिं जीवनयापन जक मखु पूर्वाधार व पर्यावरणय् नापं बांमलाःगु असर याइ । विपत् प्राकृतिक वा मनूखं सिर्जित नं जुइफु ।

द.४.२ व्यवस्थापन

विपत् व्यवस्थापनय् पूर्वतयारी, विपत्त्या इलय् यायेमाःगु ज्या व विपत् धुंकाः यायेमाःगु ज्या लाःवइ । पूर्व तयारी धइगु विपत्तं जुइगु सम्भावित क्षतियात कम यायेगु सावधानीयात थुइकेमाः । अथेतुं विपत्त्या इलय् यायेमाःगु ज्या धइगु नियन्त्रण व उद्धार खः । विपत् धुंकाः धइगु विपत्तं कःपिं पीडिततय्गु पुर्नस्थापनाया निंतिं यायेमाःगु ग्वाहालि खः ।

क) पूर्वतयारी छु छु यायेमाः ?

- ◆ विपत् व्यवस्थापनबारे व्यापक रुपं प्रचारप्रसार यायेमाः ।
- ◆ विपत् इलय्या निंतिं माःगु वासः, नसात्वँसा, इन्धन, वसः, त्रिपाल आदि मुंकेमाः ।
- ◆ थःगु म्हयात न्ह्याथाय् नं च्वने फयेकेगु अवस्था दयेकेमाः ।
- ◆ सूचंया आदानप्रदान यायेगु व पूर्वाभ्यास यायेमाः ।

ख) विपत्त्या इलय् छु छु यायेमाः ?

- ◆ विपत्कःपिं मनूतय्त तत्काल ग्वाहालि यायेमाः ।
- ◆ तंपिं मनूत मालेगु व उद्धार यायेमाः ।
- ◆ सुरक्षित थासय् च्वनेमाः ।
- ◆ पीडिततय्त नयेत्वनेगु व च्वनेगु व्यवस्था नापं सुचुकुचुइ ध्यान बीमाः ।
- ◆ मनूत भिडभाड यायेमज्यू, बस नापं यातायातया साधन चलेयाके बीमाः ।
- ◆ आधिकारिक सूचंया जानकारी बीमाः ।

ग) विपत् धुंका: छु यायेमा: ?

- ◆ तुरुन्त राहत बीगु, अस्थायी बसोबासया ज्या यायेगु व पुनर्स्थापना यायेगु ।
- ◆ आधिकारीक सूचं थ्यंकेगु ।
- ◆ सुरक्षा सतर्कता अप्वयेकेगु ।
- ◆ क्षतिया तथ्याड्क कायेगु ।
- ◆ पुनःनिर्माण याकेगु ।
- ◆ मनोपरामर्शया व्यवस्था यायेगु ।
- ◆ आवश्यक योजना तर्जुमा व कार्यान्वयन यायेगु ।

न्ह्यस: लिस:

क) न्ह्यस: प्राकृतिक विपत् ग्वःगू प्रकारय् विभाजन यायेफइ ? व छु छु खः ?

लिस: प्राकृतिक विपत् न्यागू प्रकारय् विभाजन यायेफइ ।

१. भौगर्भिक विपत्
२. जल उत्पन्न विपत्
३. फय् सिर्जित विपत्
४. खगोलीय विपत्
५. जैविक विपत्

ख) न्ह्यस: मनू सिर्जित विपत् धयागु छु खः ?

लिस: मनूया असावधानी, हेलचक्रयाइं, अज्ञानता आदि कारणं जुइगु विपत्यात मनू सिर्जित विपत् धाइ ।

ग) न्ह्यस: मनू सिर्जित विपत्या दसुत बियादिसँ ।

लिस: आगलागी, लखय् विषाक्तता, रसायनिक चुहावट, जैविक हतियारया प्रयोग, बम विस्फोट आदि मनू सिर्जित विपत् खः ।

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
आकाभाकां	— अकस्मात्	all of sudden
थुइकेमा:	— बुभ्नु पर्छ	have to understand
वास:	— औषधि	medicine
न्हाथाय्	— जतासुकै	any where
तंपि मनूत	— हराएका मान्छेहरु	lost people
नयेत्वनेगु	— खानपिन	fooding
च्वनेगु	— बस्ने	accomodate

याज्या

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) छँ दुना: व:गु नं छगू विपत् ख: ।
- ख) पूर्व तयारी धयागु विपत् लिपाया अवस्था ख: ।
- ग) विपत्या इलय् छँय् च्वने मज्यू ।
- घ) विपत्बल्य् मस्त व बुराबुरिपिंत विशेष ध्यान बीमा: ।
- ङ) विपत्या इलय् सरकारी समाचार न्यने मज्यू ।

२. क्वय् बियात:गु न्ह्यस:या लिस: बियादिसँ :

- क) विपत् धयागु छु ख: ?
- ख) विपत् व्यवस्थापनय् छु छु ज्या ला:वइ ?
- ग) विपत् व्यवस्थापनया पूर्वतयारी छु छु यायेमा: ?
- घ) विपत्या इलय् गन च्वनेमा: ?
- ङ) विपत्या इलय गज्या:गु सूचं न्यनेमा: ?

३. परियोजना ज्या :

विपत्या पूर्वतयारीकथं छु छु ज्वलं तयारी अवस्थाय् तयातयेमा: ? न्यनेकने याना: बुंदाया धल: ब्वनेक्वथाय् प्रस्तुत यानादिसँ ।

क्रियाकलाप

विपत् ब्यवस्थापनय् पूर्वतयारी, विपत्या इलय् यायेमा:गु ज्या व विपत् धुंका: यायेमा:गु ज्याया धल: दयेका: ब्वनेक्वथाय् प्रस्तुत याकादिसँ । ब्वनेकुथिया चौरय् विपत् व्यवस्थापनया नाटक याकादिसँ ।

सिकाइ उपलब्धि

निष्ठानन्द वज्राचार्य, प्रा.डा. चुन्दा वज्राचार्य, चिनीकाजी ताम्राकार, सिद्धिनरसिंह मल्ल, जगतप्रकाश मल्ल, केशव उदास, करुणाकर वैद्य व जनकमा श्रेष्ठपनिगु योगदान बारे बयान याये फइगु । (पाठ्यघन्टी ल्या : १६)

९.१ निष्ठानन्द वज्राचार्य

नेपालभाषाया महारथीपिं मध्ये निष्ठानन्द वज्राचार्य छम्ह नं खः । वय्कः नेपालभाषाया प्यंगः थां मध्ये छगः धिसिलाःगु थां खः । वय्कलं 'एक विंशति प्रज्ञापारमिता' ग्रन्थ पिथनादिल । थ्व नेपालभाषां थासा आखलं पिदंगु न्हापांगु सफू खः । वय्कलं 'ललित विस्तर' सफू नं च्वयाः पिथनादिल । थुगु सफू देवनागरी लिपि छ्यला थासा आखलं पिदंगु खः । थ्व सफू नेपालभाषाया न्हापांगु गद्य सफू खः । उकिं वय्कःयात न्हापांम्ह मुद्रक, अनुवादक व सम्पादक नं धाइ । दँय्दँसं थिंलाथ्व चौथीकुन्हु वय्कःया लुमन्तिइ निष्ठानन्द वज्राचार्य बुदिं ओमवहाः नःबहिलिइ हनावयाच्चंगु दु ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः नेपालभाषाया प्यंगः थां सु सु खः ?
 लिसः नेपालभाषाया प्यंगः थांया नां माष्टर जगतसुन्दर मल्ल, महाकवि सिद्धिदास महाजु, कवि योगवीर कसाः व गद्यगुरु पण्डित निष्ठानन्द वज्राचार्य खः ।
- ख) न्हयसः नेपालभाषा साहित्य्य निष्ठानन्द वज्राचार्ययात गुकथं म्हसीकी ?
 लिसः नेपालभाषा साहित्य्य निष्ठानन्द वज्राचार्ययात गद्यगुरु व पण्डितकथं म्हस्यु ।
- ग) न्हयसः थासा आखः धाःगु छु खः ?
 लिसः थासा आखः धाःगु प्रेस (किताब, पत्रिका छापे याइगु) खः ।

९.२ प्रा.डा. चुन्दा वज्राचार्य

प्रा.डा. चुन्दा वज्राचार्य संस्कृतिविद् खः । वय्कलं स्कूल तगिर्मनिसें विद्यावारिधी तह तक नेपालभाषा विषय कयाः अध्ययन यानादिल । वय्कलं **‘नेपालभाषा नाटकया प्रवाह व प्रवृत्ति’** शीर्षकय् विद्यावारिधी यानादीगु खः । वय्कः नेपालभाषाया माध्यमं विद्यावारिधी यानादीम्ह न्हापांम्ह मिसा शोधकर्ता खः । वय्कलं ऐतिहासिक व सांस्कृतिक विषयया प्रबन्ध, समालोचना व जीवनी च्वयादीगु दु । **वय्कलं मल्लकालीन छुं संस्कृति, नेवाः तजिलजिइ नखःचखः, जीतामित्र मल्लकालीन धरःपौ, मोतिलक्ष्मी उपासिकाया जीवनी, भिक्षु सुदर्शनया नाटक विधा** आदि सफू च्वयादीगु दु । वय्कःया नेवाः संस्कृति सम्बन्धी सफू नेपालीभाषाय् नं अनुवाद जुयाः पिदंगु दु । नेवाः संस्कृति व सम्पदा सम्बन्धी वय्कःया आपालं च्वसु थीथी पत्रिकाय् पिहां वयाच्वंगु दु । वय्कः महेन्द्र विद्याभूषण ‘क’, वज्राचार्य पदक, शिक्षा पुरस्कार, मानकाजी सिरपाः व निकी एशिया प्राइज फर कल्चर (जापान) सिरपालं विभूषित जुयादीगु दु । वय्कः नेपालभाषा मिसा खलःया न्हापांम्ह महासचिव खःसा थीथी नेवाः खलः पुचःलिसे नं वय्कः आबद्ध जुयादी । न्हापा वय्कः राष्ट्रिय विभूषण समितिया दुजः नं जुयादी ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः प्रा.डा. चुन्दा वज्राचार्य सु खः ?
लिसः प्रा.डा. चुन्दा वज्राचार्य संस्कृतिविद् खः ।
- ख) न्ह्यसः वय्कः छु स्कूलया व्यवस्थापन समितिया अध्यक्ष खः ?
लिसः वय्कः जगत सुन्दर ब्वनेकुथि स्कूलया व्यवस्थापन समितिया अध्यक्ष खः ।
- ग) न्ह्यसः विद्यावारिधि धाःगु छु खः ?
लिसः विद्यावारिधि धाःगु छुं विषयलय् अनुसन्धान यानाः शोधग्रन्थ तयार यात धायेवं बीगु उपाधी खः ।

९.३ चिनीकाजी ताम्राकार

चिनीकाजी ताम्राकार छम्ह सिद्धहस्तम्ह चित्रकार खः । लिसें वय्कः वहः, सिजः, लीया चः दयेकेगु ज्याय् निपुणम्ह कलाकार नं खः । वय्कलं नेपाःया सरकारी, गैरसरकारी नापं आपालं संस्थाया नितिं शिल्ड, मेडल, तक्मा आदि डिजाइन यानादीगु दु । नेपाल सरकारं राष्ट्र सेवकतय्त बीगु दकलय् तःधंगु पदक **‘नेपालरत्न पदक’** या डिजाइन नं वय्कलं हे यानादीगु खः । धातुया चः दयेकेगु वय्कःया पुखौली ज्या खः । वय्कःया बाः, बाज्या जक मखु वय्कःया काय-मृत्याय् व छय्पिं तक थ्वहे पेशाय् आबद्ध जुया च्वनादीगु दु । वय्कलं इलय्ब्यलय् कला ब्वज्या नं यानादीगु दु । वय्कःयात हस्तकला महासंघ, नेपाल ललित कला प्रज्ञा प्रतिष्ठान, नेपाल सम्पदा संघ, येँ महानगरपालिका थें ज्याःगु निकायतय्सं थीथी पदक व उपाधिपाखें सम्मान यानातःगु दु ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः चिनीकाजी ताम्राकार सु खः ?
लिसः चिनीकाजी ताम्राकार चित्रकार खः ।
- ख) न्हयसः नेपाःया दकलय् तःधंगु पदक छु खः ?
लिसः नेपाःया दकलय् तःधंगु पदक 'नेपालरत्न पदक' खः ।
- ग) न्हयसः ब्वज्या धाःगु छु खः ?
लिसः ब्वज्या धाःगु प्रदर्शन खः ।

९.८ सिद्धिनरसिंह मल्ल

यल देय्या जुजु सिद्धिनरसिंह मल्ल नेपालभाषाया न्हापांम्ह नाटककार कथं नांजाः । वय्कलं छम्ह सशक्तम्ह कवि नं खः । वय्कलं च्वयादीगु ३१ पु म्ये दुगु कृष्ण लिला रंगीन पौभाः दँय्दसं ज्याःपुन्हिकुन्हु यलय् ब्वइ । वय्कलं च्वयादीगु 'एकादशी व्रत' नेपालभाषाया न्हापांगु छधाःप्याखं खः । यलया नांजाःगु 'कात्ति प्याखं' कय्कलं च्वयाः प्याखं हुइकेगु शुरु यानादीगु खः । ल्वहंतं दयेकातःगु २१ पु गजू दुगु कृष्ण देगः वय्कलं दयेकादीगु खः । थुगु नांजाःगु देगलय् रामायण व महाभारतया बाखं व चित्र कियातःगु दु । धर्मय् तसकं आस्था दुम्ह थुम्ह जुजु बर्खाबलय् मि च्याकाः व चिकुलाबलय् खुल्ला थासय् ल्वहंतय् फ्यतुनाः तपस्या याइम्ह खः ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः नाटककार सुयात धाइ ?
लिसः नाटक च्वइम्हेसित नाटककार धाइ ।
- ख) न्हयसः यलय् दँय्दसं ज्याःपुन्हिकुन्हु छु ब्वइ ?
लिसः यलया कृष्ण देगलय् सिद्धिनरसिंह मल्लया सिंहासन व पौभाः दँय्दसं ज्याःपुन्हिकुन्हु ब्वइ ।
- ग) न्हयसः दँय्दसं यलया कात्ति दबुलिइ हुइकीगु प्याखंयात छु धाइ ?
लिसः दँय्दसं यलया कात्ति दबुलिइ हुइकीगु प्याखंयात कात्ति प्याखं धाइ ।

९.५ जगतप्रकाश मल्ल

खपया जुजु जगतप्रकाश मल्ल छम्ह बांलाःम्ह कवि खः । वय्कः नेपाःया न्हापांम्ह राष्ट्रवादी, देशभक्ति म्येया च्वमि नं खः । वय्कः नेपालभाषाय् दकलय् न्हापां शोकम्ये चिनावंम्ह कवि नं खः । वय्कः श्रृंगार पक्षय् स्येलाःम्ह कवि खः । वय्कलं नेवाः संस्कृति व रीति परम्परायात कविताया माध्यमं यक्व न्त्वव्वयादीगु दु । वय्कः उगु ईया तसकं नांजाःपिं मैथिली भाय्या कविपिं जयदेव, विद्यापतिपाखें यक्व प्रभावित खनेदु । थनिं ३०० दँ न्ह्यःहे रीति गुणं जाःगु म्ये च्वयेगुलिइ वय्कः छम्ह सशक्तम्ह कवि खः । जगतप्रकाश मल्लं 'जगतचन्द्र'या नामं मन्त्री चन्द्रशेखर जानाः 'नेपालभाषा गीत' नांगु छगू सफू पिथनादीगु दु । उगु सफुलिइ ५१९ पु म्ये दुथ्याः । थ्व छगू भीगु पुलांगु काव्यया स्येलाःगु दसु खः । वय्कलं मैथिली व संस्कृत भाषां नं कविता च्वयादीगु दु । वय्कः छम्ह उत्कृष्टम्ह नाटककार नं खः । वय्कलं 'मूलदेवशशीदेव पाख्यान' नाटक च्वयादीगु दु । थ्व नेपालभाषाया न्हापांगु पूधाःप्याखं खः । थ्व नेपालभाषाया दकलय् न्हापांगु वियोगान्त नाटक नं खः । उकिं नेपालभाषा साहित्यय् मल्लकालयात स्वर्णयुग धायेगु याः ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः नेपालभाषां शोकम्ये चिनावंम्ह कवि सु खः ?
लिसः नेपालभाषां शोकम्ये चिनावंम्ह कवि जगतप्रकाश मल्ल खः ।
- ख) न्ह्यसः जगतप्रकाश मल्लं 'जगतचन्द्र' नामं छु सफू पिथन ?
लिसः जगतप्रकाश मल्लं 'जगतचन्द्र'या नामं 'नेपालभाषा गीत' सफू पिथन ।
- ग) न्ह्यसः नेपालभाषाया न्हापांगु पूधाःप्याखंया नां छु खः ?
लिसः नेपालभाषाया न्हापांगु पूधाःप्याखंया नां 'मूलदेवशशीदेव पाख्यान' खः ।

९.६ केशव उदास

यँ देशय् जुजु लानिपिसं जक मखु लाय्कुलिं पिने जनसाधारणपाखें नं साहित्य सिर्जना याःगु दु । जनसाधारणपाखें आपालं कविपिं पिहां वःगु दु । उकी मध्ये छम्ह स्येलाःम्ह कवि केशव उदास नं खः । उबलय् वय्कलं कथात्मक बाखं म्येया शुरुवात यानादीगु खः । 'हनुमान प्याखं' नांगु बाखं म्येया अन्तय् 'ल्हाकम्ह' या रुपय् वय्कःया नां उल्लेख जूगु दु । वय्कःया संवादात्मक शैलीं मतिनाया बाखं हनातःगु निपु 'पुवादे म्ये' लुयावःगु दु । वय्कःया म्येया मू प्रकृति श्रृंगारिकता खः । वय्कलं नेपालभाषाया लोक म्येयात शास्त्रीय रुपय् माया मतिना सम्बन्धी बाखं म्येया रुपय् छ्यलादिल । थुकथं वय्कः नेपालभाषाय् कवि जक मखु प्याखं च्वमिकथं नं म्हसीके फु ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः बाखं म्ये धाःगु छु खः ?
लिसः बाखं म्ये धाःगु बाखं नं घानाः च्वयातःगु म्ये खः ।
- ख) न्ह्यसः नेपालभाषाय् न्हापांम्ह ज्ञात कवि सु खः ?
लिसः नेपालभाषाय् न्हापांम्ह ज्ञात कवि केशव उदास खः ।
- ग) न्ह्यसः 'हनुमान प्याखं' खप देशं पिने गन हुइकी ?
लिसः 'हनुमान प्याखं' खप देशं पिने बाग्लुंगय् हुइकी ।

९.७ करुणाकर वैद्य

करुणाकर वैद्य लोकसाहित्य ख्यल्यु बाखं मुंकेगु व पिथनेगु ज्याय नांजाः । वय्कः लोकविद् खः । वय्कः छम्ह सेरामिक्स विशेषज्ञ, शिक्षाप्रेमी, अनुवादक, सम्पादक, च्वमि व स्यनामि कथं नांजाः । वय्कलं थम्हं मुंकादीगु बाखं नेपालभाषा, नेपाली, अंग्रेजी जक मखु जापानीज भाषां नं पिथनादीगु दु । 'ध्वंच्वलेचिया बाखं' यात जापानीज भाषां अनुवाद यानां जापानया बालसाहित्यय् दुथ्याकेत ताःलाःगु दु । वय्कःया कृतित थुकथं दु : सरल विज्ञान, नेपालका पुराना वैज्ञानिकहरू (संयुक्त लेखन), नेपालभाषा शिक्षा, मृत्तिका उद्योगको रूपरेखा, नेपालका केही बौद्ध कथाहरू, नेपालको परम्परागत प्रविधि, टिच योर सेल्फ नेपाली, नेपालीज शर्ट स्टोरिज, नेपालको दन्त्यकथा संग्रह, अञ्चल लोककथा व विश्व लोककथा आदि खः । नेपालभाषाय् **नेपाःया पुलां बाखं** छगूगुनिसें खुगूगुतक, **देश देशावरया बाखं** व **म्याय्या नामय् बौया पौ** सफू पिथनादिल । नेवाः लोक साहित्य ब्वलंकेगु निंतिं वय्कलं '**करुणाकर सिरपाः**' स्वनादिल । वय्कः शिक्षाप्रेमी जूगुलिं यलय् श्री मच्छिन्द्र इन्स्टिच्यूट व नवीन प्रौढ शिक्षालय नं थापना यानादिल । वय्कःया ज्याया मूल्याङ्कन यासें श्री ५ या सरकारं प्रवल गोरखा दक्षिण बाहु (चौथो), मदन पुरस्कार (निक्वःतक), लोक साहित्यविद्, केमिष्ट उपाधि व युनेस्को नगद पुरस्कारं पुरष्कृत याःगु दु ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः सेरामिक्स विशेषज्ञ सु खः ?
लिसः सेरामिक्स विशेषज्ञ करुणाकर वैद्य खः ।
- ख) न्हयसः विशेषज्ञ धयागु छु खः ?
लिसः विशेषज्ञ धयागु छुं विषयलय् विशेष रुपं सःस्यम्ह खः ।
- ग) न्हयसः 'ध्वंच्वलेचिया बाखं' छु देय्या बालसाहित्यय् दुथ्यात ?
लिसः 'ध्वंच्वलेचिया बाखं' जापानया बालसाहित्यय् दुथ्यात ?

९.८ जनकमान श्रेष्ठ

जनकमान श्रेष्ठ जन निर्वाचित न्हापांम्ह मेयर कथं म्हस्यू । वय्कःया जन्म वि.सं. १९८५ मंसिरय् येँया लगं दलाछिइ जूगु खः । वय्कलं आइ.ए. व वि.एल. तक ब्वनादीगु दु । वय्कः छम्ह क्रान्तिकारी युवा, वर्खास्त मेयर निसें सम्माननीय

न्यायाधिश नं खः । वय्कः साहसी न्यायाधिशनिसें वखास्त अञ्चलाधिशकथं नं म्हस्यू । नेपाल सरकारं वय्कः कम्यूनिष्ट जूगुलिं वय्कःयात मेयर पदं वखास्त यात । अनलिं वय्कलं राजनीति त्वःताः न्यायालयया न्यायाधिश जुयादिल । वय्कलं अन्तर्राष्ट्रिय **नेपाल भारत सुपुर्दगी सन्धि** नांजाःगु मुद्दाया फैसला यानादिल । अथेहे वि.पी. व गणेशमान नेतातय्त बीत्यंगु ज्यान मुद्दा बदर यानाः सफाइया फैसला यानादिल । वय्कः सीताराम हाइस्कूल जैशीदेगःया प्रधानाध्यापक नं जुयादिल । वय्कलं **सही सन्देश** नांगु न्हिपौया सम्पादन यानादिल । वय्कलं **भारतको नयाँ संविधान** नांगु सफू नं च्वयादिल । काठमाडौं महानगर पालिकाया मेयर निसें न्यायाधिशतक जुयादीम्ह जनकमान श्रेष्ठया ज्याया मूल्याङ्कनयासे चेतना पब्लिसर्स पाखें **हराएको इतिहास** नांगु सफू पिंथंगु दु । थुगु सफूया सम्पादक विकिल स्थापित खःसा थुकिइ वय्कःया जीवन गाथा दुथ्याः ।

न्ह्यसः लिसः

क) न्ह्यसः वखास्त धाःगु छु खः ?

लिसः वखास्त धाःगु यानाच्वंगु ज्यां त्वतकेगु खः ।

ख) न्ह्यसः साहसी धाःगु छु खः ?

लिसः साहसी धाःगु सुं खनां नं मग्याम्ह खः ।

ग) न्ह्यसः ज्यान मुद्दा धाःगु छु खः ?

लिसः थन ज्यान मुद्दा धाःगु ज्यान कायेत तःगु मुद्दा धाःगु खः ।

सुँग्वः धुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
धिसिलाःगु	गतिलो	strong
पिथनादिल	प्रकाशन गर्नुभयो	published
न्हापांम्ह मिसा	पहिलो नारी	first lady
हुइकेगु	नचाउने	to dance
स्येल्लाःम्ह	अति राम्रो	best
दसु	उदाहरण	example
दुथ्याःगु	समावेश गरिएको	included
लाय्कू	दरबार	royal palace
बाखं मुंकेगु	कथा संकलन गर्नु	story collection
त्वहंतं दयेकातःगु	ढुंगाले बनेको	stone built
त्वःताः	छोडेर	draw back

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) गद्यगुरु पं. निष्ठानन्द वज्राचार्य 'ललित विस्तर' सफू च्वया: पिथनादिल ।
- ख) प्रा.डा. चुन्दा वज्राचार्य 'नेवा: तजिलजिइ नख:चख:' सफू च्वयादिल ।
- ग) सिद्धिनरसिंह मल्लं 'एकादशी व्रतकथा' नाटक च्वयादिल ।
- घ) जगतप्रकाश मल्लं कात्तिक लच्छि कात्ति दबुलिइ प्याखं हुइकेगु यात ।
- ङ) केशव उदास तक्मा दयेकेगुलिइ नांजा: ।
- च) चिनीकाजी ताम्राकार छम्ह सिद्धहस्तम्ह साहित्यकार ख: ।
- छ) 'हनुमान प्याखं' खवपय् जक हुइकी ।
- ज) करुणाकर वैद्य सेरामिक्स विशेषज्ञ ख: ।
- झ) केशव उदासं 'पुवादे म्ये' च्व:गु ख: ।
- ञ) जगतप्रकाश मल्लं 'मूलदेवशशीदेव पाख्यान' नाटक च्व:गु ख: ।

२. च्वय् बियात:गु न्ह्यस:या लिस: बियादिसँ :

- क) नेपालभाषा साहित्यया गद्यगुरु सु ख: ?
- ख) दँय्दँसं गद्यगुरु पण्डित निष्ठानन्द वज्राचार्यया बुदिं गबलय् हनी ?
- ग) प्रा.डा. चुन्दा वज्राचार्य छु खँय् नांजा: ?
- घ) हस्तकला महासंघं सुयात सम्मान यानात:गु दु ?
- ङ) नेपालभाषा साहित्यय् न्हापांम्ह नाटककार सु ख: ?
- च) सर्वसाधारणपाखें न्हापां कविता रचना यानादीम्ह सु ख: ?
- छ) जगतप्रकाश मल्ल छु खँय् नांजा: ?
- ज) नेवा: लोकसाहित्यया विकासया निंतिं करुणाकर वैद्यं छु यात ?
- झ) 'मृत्याय्या नामय् बौया पौ' सफू सुनां च्व:गु ख: ?
- ञ) यलया कृष्ण देग: सुनां दयेकूगु ख: ?

३. परियोजना ज्या:

- क) करुणाकर वैद्यं च्वयादीगु सफूया धल: दयेकादिसँ ।
- ख) जनकमान श्रेष्ठं यानादीगु समाजसेवाया बारे न्यनेकने याना: च्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

च्वय् बियात:पि हनेबह:पिनिगु खँ छसिकथं बंका: धायेकादिसँ । वय्क:पिसं देय्यात या:गु देनबारे स्यूपि मस्तय्त खँ धायेकादिसँ । भाषा ख्यलय् नांजा:पि हस्तीपिनिगु देन सम्बन्धी च्वसुत बंके बियादिसँ । दँय्दँसं थिंलाथ्व चौथीखुन्हु गद्यगुरु पं निष्ठानन्द वज्राचार्यया बुदिया ज्याह्वलय् मस्तय्त ब्यति कायेकादिसँ ।

सिकाइ उपलब्धि

रञ्जना लिपिं बाह्रखरी नापं खँवः व खँपु च्वये फइगु, नेपाःया थीथी लिपियाबारे ठहसीका बी फइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्याः २२)

१०.१ रञ्जना लिपि प्रयोग यानाः खँवः व खँपु च्वयेगु ।

१०.१.१ अ निसैं अः तक म्हसीके ।

अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः
अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः

१०.१.२ क निसैं ज तक म्हसीके ।

क	ख	ग	घ	ङ	च	छ	ज	झ
क	ख	ग	घ	ङ	च	छ	ज	झ
ब	ट	ठ	ड	ढ	ण	त	थ	द
ब	ट	ठ	ड	ढ	ण	त	थ	द
ध	न	प	फ	ब	भ	म	य	र
ध	न	प	फ	ब	भ	म	य	र
ल	व	श	ष	स	ह	क्ष	त्र	ज्ञ
ल	व	श	ष	स	ह	क्ष	त्र	ज्ञ

१०.१.३ थन खयू क, का, कं, कः तक बियातःगु दु । अथेहे ख, ग, ज तक च्वयादिसैं ।

क	का	कि	की	कु	कू	के	कै	को	कौ	कं	कः
क	का	कि	की	कु	कू	के	कै	को	कौ	कं	कः

१०.१.४ छुं खँपु थुइके ।

- क) श्रीपञ्चमीकुन्हु मस्त सरस्वती द्यःयाथाय् वनी ।
नीयञ्चमीकुन्हु मस्त सनस्वती द्यइयाहाय् वनी ।
- ख) मचाया नामं पुजा यानाः मस्तयत् न्हापां आखः स्यनेगु परम्परा दु ।
मवाया नामं युञ्ज यानाइ मस्तयत् ज्ञायीं आत्इइ स्यानगु यवथना दु ।

१०.२ नेपाःया थीथी लिपिबारे परिचय

१०.२.१	देवनागरी लिपि	क ख ग
१०.२.२	नेपाल लिपि	क ख ग
१०.२.३	रञ्जना लिपि	क ख ग

याज्या

१. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः च्वयादिसँ :

- क) ग्, गा,गं, ग्इ तक च्वकादिसँ ।
- ख) डा, डा,, डां, डाइ तक च्वकादिसँ ।
- ग) थुकियात रञ्जना लिपिं च्वयादिसँ ।
हं, त्र, य, फ, भ
- घ) थुकियात देवनागरीं च्वयादिसँ ।
दि, दं, गु, य, बाइ

२. परियोजना ज्या :

क्वय् बियातःगु दक्व आखः रञ्जना लिपिं च्वयाः थःगु छँय् ब्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

थ्व आखःग्वःत च्वये सयेकेत तःकःमछि च्वकेगु आवश्यक जुइ । उकिं थुकियात मस्तयसं सः पिज्वयेक न्वाकाः आखःग्वः म्हासीके बियादिसँ । आखःग्वःत च्वयेत ई बियादिसँ । छगः छगः आखःग्वःत भिक्वः तक च्वकादिसँ । न्हिन्हिं छन्हु न्हयः च्वयेधुंकूगु खँग्वःत दोहोरेय् याकाः च्वकादिसँ । दक्व मस्तयके च्वयेगु सीप उतिकं हे मदइगु जूगुलिं सःपि मस्तयत् न्हयाकादिसँ । अथे हे कम सीप दुपि मस्तयत् बुलुहुँ च्वकादिसँ ।

श्री महानगबद्यालिका
काठमाडौं महानगरपालिका

